

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AİLE SOSYAL ÖRÜNTÜLERİNİN ERGENİN OKULDAKİ
POPÜLERLİK DÜZEYİNE ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Dila HOTLAR**

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özgür ÖZTÜRK

OCAK – 2016

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ




AİLE SOSYAL ÖRÜNTÜLERİNİN ERGENİN OKULDAKİ
POPÜLERLİK DÜZEYİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dila HOTLAR

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler Enstitüsü

“Bu tez ___/___/2016_ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Özge ÖZTÜRK		Bazem
Yrd. doc. dr. Berrin Beşer		Berrin
YRD. Doç DR İsaak Pardo		-Bazem

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Dila HOTLAR

25.01.2016

ÖNSÖZ

Tüm eğitim hayatım boyunca olduğu gibi lisansüstü eğitimde de benden desteğini esirgemeyen annem Gülşen HOTLAR, babam Şahin HOTLAR ve kardeşim Doğan HOTLAR'a teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitime beraber başladığımız, tüm lisansüstü eğitim boyunca desteğini her zaman hissettiğim Fatme EFE'ye, yardıma ihtiyacım olduğunda beni kırmayıp yardımına koşan Duygu CAN'a, yıllardır olduğu gibi her ihtiyaç duyduğumda yanımda olan arkadaşım Hatice UÇGUN'a, ilham kaynağım olan, örnek aldığım, çok şey öğrendiğim ve öğrenmeye devam ettiğim hocam Murat DOKUR'a teşekkür ederim.

Dila HOTLAR

25.01.2016

KISALTMALAR

ADÖ : Aile Değerlendirme Ölçeği

LWEDS: Locke Wallace Evlilik Doyum Skalası

MMFF : Mc Master Model of Family Functioning

PGMS : Philadelphia Geriatrik Moral Skalası



TABLO LİSTESİ

- Tablo 1** : Problem Çözme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 2** : İletişim Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 3** : Roller Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 4** : Duygusal Tepki Verebilme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 5** : Gereken İlgiyi Gösterme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 6** : Davranış Kontrolü Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 7** : Genel İşlevler Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 8** : Aile Değerlendirme Ölçeği Genel Sonucu ile Popülerlik Düzeyi Arasında İlişki
- Tablo 9** : Popülerlik düzeyi ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 10** : Problem çözme alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 11** : İletişim alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 12** : Roller alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 13** : Duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 14** : Duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 15** : Davranış Kontrolü alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki
- Tablo 16**: Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki

Tezin Başlığı: Aile Sosyal Örüntülerinin Ergenin Okuldaki Popülerlik Düzeyine Etkisi

Tezin Yazarı: Dila HOTLAR

Danışman: Prof. Dr. Özgür ÖZTÜRK

Kabul Tarihi: 25 Ocak 2016

Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 89 (tez) + 3(ek)

Anabilimdalı: Sosyal Bilimler

Bilimdalı: Sosyal Bilimler

Ergenin sosyal gelişimi üzerinde etkisi olan faktörlerin başında aile gelmektedir. Bu çalışmanın amacı ergenin sosyal gelişimi ve okuldaki popülerliği ile aile sosyal örüntülerinin arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Bu amaçla 12-15 yaş arası 178 ergen ve ailelerine envanterler uygulanmıştır. Ergenlerin okuldaki popülerliğini ölçmek amacıyla sosyometrinin sayısallaştırılmış hali kullanılmıştır. Bu test sonucunda ergenlerin okuldaki popülerliği belirlenmiş ve her öğrenci için bir puan ortaya çıkmıştır. Ailelerin sosyal örüntülerini belirlemek amacıyla “Aile Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır.

Uygulanan testlerin sonuçları istatistiksel olarak incelendiğinde popülerlik düzeyi ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin alt ölçekleri olan roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ile popülerlik arasında pozitif yönde; aile değerlendirme ölçeği toplam puanı ile popülerlik arasında negatif yönde bir korelasyon bulunmuştur. Yapılan T-testi sonucunda da Aile Değerlendirme Ölçeği alt boyutlarından gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Çalışmada ortaya çıkan bulgular yararlılıkları ve sınırlılıkları göz önünde bulundurularak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Aile, Sosyal Gelişim, Aile İçi İlişkiler

Title of the Thesis: The Effects of Communication Patterns in the Family on Adolescents' Level of Popularity in School

Author: Dila HOTLAR

Supervisor: Prof. Dr. Özgür ÖZTÜRK

Date: 25 Ocak 2016

Nu. of pages: vi (pre text) + 89 (main body)+3

Department: Social Sciences

Subfield: Social Sciences

Family is the most important factor affecting the social development of an adolescent. The aim of this study is to point out the connection between the communication patterns in the family and an adolescent's social development, and popularity at school.

The study was conducted with 178 adolescents aged between 12-15 and their families by using inventories. To determine the popularity of the adolescents at school, a digitized version of sociometry was used. Using this test, the popularity level of each adolescent at school was determined by looking at their scores. "Family Assessment Scale" was used to determine the communication patterns inside the families.

When the results of the tests were statistically examined, a positive correlation was observed between level of popularity and some subscales of Family Assessment Scale such as roles, ability to show emotional reactions, and showing the necessary interest whereas a negative correlation was observed between popularity levels and the total score obtained on Family Assessment Scale. As a result of the T-test conducted, a meaningful correlation between gender, and some subscales of Family Assessment Scale such as behavioral conduct and showing the necessary interest was detected. The findings of this study were discussed by taking their utilities and restrictions into account.

Keywords: Adolescents, Family, Social Development, Intra-family Communication



İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	2
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
3.1. ÖRNEKLEM.....	3
3.2. KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI.....	4
3.2.1. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....	4
3.3. VERİLERİN ANALİZİ.....	8
3.4. SINIRLILIKLAR.....	9
BÖLÜM 1: AİLE KAVRAMININ TANIMLANMASI	10
1.1. AİLE İÇİ İLETİŞİM.....	12
1.2. AİLEDE SOSYAL İLİŞKİLER.....	14
BÖLÜM 2: ERGENLİK DÖNEMİ	16
2.1. ERGENLİĞİN EVRELERİ.....	19
2.2. ERGENLİK DÖNEMİ GELİŞİM GÖREVLERİ.....	20
2.3. ERGENLİK DÖNEMİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....	21
2.3.1. ERGENLİK DÖNEMİNDE BEDENSEL GELİŞİM.....	21
2.3.2. ERGENLİK DÖNEMİNDE CİNSEL GELİŞİM.....	23
2.3.3. ERGENLİK DÖNEMİNDE BİLİŞSEL GELİŞİM.....	25
2.3.4. ERGENLİK DÖNEMİNDE KİŞİLİK GELİŞİM.....	27
2.3.5. ERGENLİK DÖNEMİNDE AHLAK GELİŞİM.....	30
2.3.6. ERGENLİK DÖNEMİNDE DUYGUSAL GELİŞİM.....	31

2.3.7. ERGENLİK DÖNEMİNDE SOSYAL GELİŞİM.....	33
BÖLÜM 3: ANNE BABA ERGEN İLİŞKİSİ.....	35
3.1. ANNE BABA ERGEN İLİŞKİLERİ KONUSUNDA KURUMSAL AÇIKLAMALAR.....	39
3.2. ANNE BABA TUTUMLARI.....	42
BÖLÜM 4: ERGENLİK DÖNEMİNDE AKRANLARLA İLİŞKİLER.....	43
BÖLÜM 5: ERGENLİK ÇAĞI VE OKUL.....	47
BÖLÜM 6: SOSYAL GELİŞİM.....	49
6.1. SOSYALLEŞME.....	50
6.1.1. SOSYALLEŞME VE KURUMLARI.....	53
6.1.1.1. AİLE.....	54
6.1.1.2. AKRAN GRUPLARI.....	56
BÖLÜM 7: BULGULAR.....	58
1. Popülerlik düzeyi ile Aile Değerlendirme Ölçeğinin Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	58
1.1. Problem Çözme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	58
1.2. İletişim Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	59
1.3. Roller Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	59
1.4. Duygusal Tepki Verebilme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	60
1.5. Gereken İlgini Gösterme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	60
1.6. Davranış Kontrolü Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	61
1.7. Genel İşlevler Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	61
1.8. Aile Değerlendirme Ölçeği Genel Sonucu ile Popülerlik Düzeyi Arasında İlişki.....	62
2. Aile Değerlendirme Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi.....	63
2.1. Cinsiyet ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	63
2.2. Cinsiyet ile problem çözme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	64
2.3. Cinsiyet ile iletişim alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	65

2.4.Cinsiyet ile roller alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	66
2.5.Cinsiyet ile duygusal tepki verebilme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	67
2.6.Cinsiyet ile gereken ilgiyi gösterme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	68
2.7.Cinsiyet ile davranış kontrolü alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	69
2.8.Cinsiyet ile aile değerlendirme ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi.....	70
BULGULARIN YORUMLANMASI.....	71
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	76
Kitaplar.....	76
Sürelî Yayınlar.....	81
Diğer Yayınlar.....	89
EKLER.....	90
EK 1: AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....	90
ÖZGEÇMİŞ.....	93

GİRİŞ BÖLÜMÜ

Bu çalışmada ailenin sosyal örüntülerinin çocuğun sosyal gelişimi ve okuldaki popülerliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda literatür kısmında aile, aile içi iletişim, ailede sosyal iletişim, ergenlik, anne baba ergen ilişkisi, ergenlik döneminde akranlarla ilişkiler, sosyal gelişim ve sosyal gelişim kurumları gibi konulara yer verilecektir.

Bu bölümde ise araştırmanın amacı, önemi, yöntemi, sınırlılıkları ele alınacaktır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ergenlik sosyal, duygusal, kişisel, fiziksel, hormonal, cinsel ve bilişsel değişme ve gelişmelerin yaşandığı, erinlikle başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile biten bir evre olarak kabul edilir (Bostancı,2003:31).

Ergen gelişimi üzerinde yapılan ilk çalışmalar, ailenin bu dönemde oynadığı önemli role odaklanmıştır. Özellikle cinsel kimlik (Freud, 1958), “kendilik” duygusu (Erikson, 1968) ve değerlerin (Blos, 1979) oluşumunda ailenin etkisi üzerinde durulmuştur. 1980'li yıllardan sonra yapılan çalışmalarda ise, ana-baba-çocuk ilişkisi ergen için bir destek kaynağı olarak ele alınmıştır (Feldman ve Elliot, 1990). Sosyal gelişim ise kişinin doğumundan yetişkin oluncaya kadar, başka insanlarla olan ilişkilerinin onlara karşı geliştirdiği ilgi ve duyguların tümüdür (Aral ve diğerleri 2000).

Aile içi ilişki ve sosyal yeterlilik kuramları, literatür bilgileri ve araştırma bulgularına dayanarak, anne ve babaların sosyal örüntüleri, aile içi ilişkilerin niteliğinin ergenlerin çeşitli sosyal içerikli davranışları ve yeterlilikleriyle bağlantılı olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir. Yani ailenin çocuğun pek çok döneminde olduğu gibi bu dönemde de ergenin gelişim alanları üzerindeki etkisinin önemi görülmektedir. Ergenin sosyal gelişimi üzerinde aile dışında akranları, okul ortamı gibi faktörler de etkili olmaktadır. Bu çalışmanın amacı ergenin sosyal gelişimi/popülerliği üzerinde ailenin etkisini incelemektir.

Bu araştırmada sınanan hipotezler aşağıda řu şekilde sıralanabilir:

1. Aile sosyal örüntüleri ile ergenin sosyal gelişimi arasında bir ilişki var mıdır?
2. Ailenin sosyal örüntüleri ergenin okuldaki popülerlik düzeyini etkilemekte midir?
3. Ailedeki problem çözme davranışları ile ergenin sosyal gelişimi ve okuldaki popülerlik düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
4. Ailedeki iletişim kalıpları ile ergenin sosyal gelişimi ve okuldaki popülerlik düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
5. Ailedeki rollerin dağılımının işlevsel olup olmasının ergenin sosyal gelişimi ve okuldaki popülerlik düzeyi ile ilişkisi var mı?
6. Ailenin duygusal tepki verebilme düzeylerinin (her türlü uyaran karşısında uygun tepkileri verebilme becerilerinin) ergenin sosyal gelişimi ve okuldaki popülerlik düzeyi ile ilişkisi var mı?
7. Ailelerinden gereken ilgi, sevgi ve bakımı yeterli düzeyde alan ergenlerin popülerlik düzeyleri, bu ilgiyi yeterince alamayan ya da gerekenden fazla alan ergenlere göre farklılaşmakta mıdır?
8. Davranış kontrolü düzeylerinin ergenin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olduğu ailelerde yetişmiş ergenlerin popülerlik düzeyi diğer akranlarına göre farklılaşmakta mıdır?
9. Ergenlerin popülerlik düzeyleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?
10. Ergenlerin cinsiyetleri ile Aile Değerlendirme Ölçeği alt ölçeklerinden herhangi biri arasında bir ilişki var mı?

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile bireylerin ilk sosyal ortamı olma özelliği taşır, çocuklar ve ergenler ilk sosyal deneyimlerini aile ortamında deneyimler. Aile tüm yaşam dilimleri ve aile dışındaki tüm sosyal yaşantıları düşünöldüğünde bireylerin hem en uzun süreli hem en yoğun hem de en etkili olan ilişki biçimidir. Ergenin ailede öğrendiği sosyal davranış kalıplarının içselleştirilerek diğer sosyal ortamlarına yansıttığını ve bu davranış kalıpları ile okulda, toplumda, akranları arasında ilişki kurdukları düşünölebilir. Bu sosyal gelişiminin üzerinde aile dışında pek çok kurumun etkisi olduğu açıktır ancak bireylerin aileleri ile olan ilişkileri diğer sosyal ilişkilerinden daha etkili olabileceği düşünölererek bu çalışmada ergenin sosyal gelişimi üzerinde ailenin etkisi incelenmeye alınmıştır.

Bireyin gelişmesinde ve toplum içinde bir edinmesinde en önemli süreçlerden biri sosyalleşmedir. Bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlama sürecini sosyal gelişim olarak nitelendirebiliriz. Ergenlik döneminin pek çok gelişim görevinden bir tanesinin de bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatıp sosyal gelişimini başarı ile tamamlaması ve yaşadığı topluma uyum sağlayabileceği toplumsal uyum becerilerini kazanmasıdır.

Yapılan bu araştırma ergenin sosyal gelişimi üzerinde etkisi olduğu düşünülen aile faktörü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu araştırma ile sadece tek bir sonuç üzerinden değil Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt ölçekleri olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler faktörlerinin de etkisi incelenmiştir.

Yapılacak bu çalışmanın ergenlik çağında çocuğu olan ailelere, ergenlerle çalışan psikolojik danışmanlara, psikologlara, pedagoğlara, ilgili alanda araştırma yapacak araştırmacılara yararlı olduğu düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın örnekleme, araştırmada kullanılan ölçme araçları, verilerin analizi, sınırlılıklar bölümlerine yer verilmiştir.

3.1. ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın örnekleme yaşları 13 ile 16 arasında değişen 81'i kız 97'si erkek olmak üzere 178 ergen ve ailelerini kapsamaktadır. Örneklem İstanbul ilindeki Gaziosmanpaşa Ortaokulunda öğrenim gören öğrenci ve ailelerinden gönüllü olanlarla oluşturulmuştur.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
KIZ	81	45,5	45,5	45,5
Valid ERKEK	97	54,5	54,5	100,0
Total	178	100,0	100,0	

3.2.KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI

Araştırmada çocukların popülerlik düzeylerini ölçmek için sosyometrinin daha sayısal olan bir biçimi kullanılmıştır. Bunun için öğrencilerin kendisi hariç diğer öğrencileri yakınlık-uzaklık durumuna göre değerlendirip puanlamaları istenmiştir. Bunun sonucunda her öğrenciye ait bir popülerlik düzeyi puanı elde edilmiştir. Daha sonra aile sosyal örüntülerini belirlemek için ailelere Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Bu envanterler araştırmanın amacını ve önemini açıklayan bir not ile kapalı zarfla ailelere ulaştırılmış olup doldurulduktan sonra aynı şekilde geri teslim alınmıştır.

3.2.1. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aile Değerlendirme Ölçeği (Family Assessment Device), Amerika Birleşik Devletleri'nde Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı Çerçevesinde geliştirilmiş bir ölçektir. Bu ölçek, ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirebildiğini veya getiremediğini ölçen bir ölçü aracı olarak geliştirilmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeği, daha önce geliştirilmiş olan Mc Master Aile İşlevleri Modelinin (Mc Master Model of Family Functioning-MMFF) klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiştir.

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), Mc Master Aile İşlevleri Modeli'nin (Mc Master Model of Family Functioning–MMFF) klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilen yedi alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlardan altısı Mc Master Modeli'nin alt boyutlarıdır ve problem çözme (problem solving), iletişim (communication), roller (roles), duygusal tepki verebilme (affective responsiveness), gerekli ilgiyi gösterme (affective involvement), davranış kontrolü (behavior control) gibi aile işlevlerini içermektedir. Bir tanesi ise genel fonksiyonlar (general functions) olup genel aile işlevleri üzerinde odaklanmaktadır. Ölçekte yer alan her bir soru yedi alt ölçekten bir tanesine aittir.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nde seçeneklere, 1'den 4'e kadar puan verilmektedir. “Aynen Katılıyorum” seçeneğini işaretleyenler 1 puan, “Büyük Ölçüde Katılıyorum” seçeneğini seçenler 2 puan, “Biraz Katılıyorum” diyenler 3 puan ve “Hiç Katılmıyorum” şeklinde cevap verenler 4 puan almaktadırlar. Bazı maddeler olumlu, bazıları olumsuz yönde hazırlanmış olduğundan bazı sorularda “ Aynen Katılıyorum” cevabı; diğerlerinde ise “ hiç katılmıyorum” cevabı sağlıklı olmayı göstermektedir. Soruların bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları da sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır. McMaster Aile İşlevleri Modeline göre 53 olan soru sayısı, üç alt boyutun (iletişim, problem çözme ve roller) geçerliliği arttırmak amacıyla boyutlararası korelasyonu etkilemeyecek biçimde 60 soruya çıkarılmıştır.

Ölçekte yer alan yedi alt boyutun tanımları aşağıdaki gibidir.

Problem çözme (Problem Solving) : Ailenin etkili şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmıştır. Sorunun ortaya çıkışından çözülmesine kadar olan dönemi içine almaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeği'nin problem çözme ile ilgili ifadeleri 2,12,24,38,50 ve 60.sorularda bulunmaktadır.

İletişim (Communication): İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek

istenmektedir. Üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini direkt olarak ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. İletişim boyutu ile ilgili maddeler Aile Değerlendirme Ölçeği'nin 3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52 ve 59. sorularında yer almaktadır.

Roller (Roles): Roller ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıpları olmakta ve ailenin bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini ifade etme gibi konularda davranış kalıplarını geliştirip geliştirmedigine odaklanmaktadır. Görevlerin belirgin ve eşit olarak dağılımının sağlanması ile aile üyeleri tarafından sorumlu olarak yerine getirilip getirilmediği de bu boyuta dahil olmaktadır. Roller boyutu ile ilgili ifadeler 4,8,19,15,23,30,34,40,45,53 ve 58. maddelerinde yer almaktadır.

Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness): Aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi gösterebilmesi anlamına gelmektedir. Aile üyelerinin duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle veya hareketle ifade edebilmeleri beklenmektedir. Bu boyut ile ilgili ifadeler 9, 19,28,39,49 ve 59. maddelerde yer almaktadır.

Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement): Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içermektedir. En sağlıklı aile orta derecede ilgilenmekte, az veya çok ilgilenen aileler işlevlerini yerine getiremiyor demektir. Çok ilgilenme karşılıklı bağımlılığı, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi duyduklarının belirleyicisi olmaktadır. Bu ifadeler ölçeğin 5, 13, 25,33,37,42 ve 54. maddelerinde yer almaktadır.

Davranış Kontrolü (Behaviour Control): Davranış kontrolü ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimi olmaktadır. Psikoloji veya sosyal tehlike karşısındaki davranışları değerlendirilmektedir. Bununla ilgili ifadeler ölçeğin 7, 17,20,27,32,44,47,48 ve 55. maddelerinde yer almaktadır.

Genel Fonksiyonlar (General Functions): Yukarıda belirtilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlayan boyuttur. Bunlar 1,6,11,16,21,26,31,36,41,51 ve 56. maddelerde yer almaktadır.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin geçerlilik çalışması 1983'de Epstein ve Bishop tarafından gerçekleştirilmiştir. ADÖ 218 normal, 98 psikiyatrik hasta ailesinden sadece bir aile üyesine uygulanmış ve ölçeğin her bir alt boyutunda normal ailelerden katılan üyelerin aldıkları puan ortalamaları, hasta ailelerinden katılan üyelerin aldığı puan ortalamalarından daha düşük (daha sağlıklı) çıkmıştır. Bu iki grubun aldığı puanlar arasındaki fark, istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı bulunmuştur ($P < 0,001$).

Aynı araştırmacılar, ADÖ'nün uyum geçerliliğini saptamak amacıyla 60 yaşlarında 178 emekli çiftte, ADÖ ile birlikte Philadelphia Geriatrik Moral Skalası (PGMS) ve Locke Wallace Evlilik Doyum Skalası'nı (LWEDS) aynı anda uygulayarak regresyon çözümlemesi yapmışlardır ve sonuçta LWEDS ile aralarında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($R = 0,53$). Benzer şekilde ADÖ'den alınan puanlarla gerek erkekler, gerekse kadınların PGMS'den aldıkları puanlar arasında $R = 0,47$ olarak bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonuçların, ADÖ'nün güçlü bir araç olduğunu gösterdiğini ifade etmektedirler.

Puan değişmezliği konusundaki güvenilirlik çalışması için ölçek 45 kişilik bir gruba on beş gün arayla iki kez uygulanmıştır. Ön-Son Test uygulaması ölçeğin puan değişmezliği konusunda güvenilir olduğunu ortaya çıkarmıştır. İki uygulama arasındaki ön-son test güvenilirlik katsayısı 0.66 (problem çözme) ve 0.76 (duygusal tepki verebilme) arasında değişmektedir.

Ülkemizde ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Bulut (1989) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinali Türkçe'ye çevrildikten sonra aile terapisi konusunda uzman olan bir öğretim üyesinin önerisi alınarak her maddeyi en iyi açıklayan çeviri kabul edilmiştir. Çeviriden sonra hazırlanan Türkçe form, psikiyatrist, psikolog ve

sosyal hizmet uzmanlarından oluşan 20 kişilik bir gruba dağıtılarak her madde gözden geçirilmiş ve ölçek uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile sınıanmıştır. Boşanmış ailelerin işlevlerinin sağlıklı olduğu düşünülerek 25 boşanma sürecinde olan çift ve 25 normal evlilik sürdüren çiftte uygulanmış ve sonuçlar her için t testi ile karşılaştırılmıştır. Yedi ölçeğin altı tanesi $p=0.001$ düzeyinde önemli fark gösterirken Davranış Kontrolü boyutu $p=0.01$ düzeyinde anlamlılık göstermiştir.

Yine, ölçeğin ruh hastası bulunan ve bulunmayan gruplar arasındaki ayırt ediciliğini belirlemek amacıyla Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniğinde 1985-1988 yıllarında yatarak tedavi görmüş 100 hastanın ailelerine ölçek uygulanmıştır. Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgili Gösterebilme ve Genel Fonksiyonlar boyutlarında $p=0.001$ düzeyinde, İletişim, Roller ve Davranış Kontrolü boyutlarında $p = 0.001$ düzeyinde ve Problem Çözme boyutunda ise $p = 0.001$ düzeyinde önemli farklar gözlemlenmiştir. Sonuçlar, grupları birbirinden ayırt ettiğini göstermiştir.

Aracın güvenilirliği iç tutarlılık ve test-tekrar test yöntemleriyle sınıanmıştır. İç tutarlılığı, 67 deneğin verdikleri cevaplar üzerinden her bir boyut için Cronbach alfa katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Problem Çözme için 0.80, İletişim için 0.71, Roller için 0.42, Duygusal Tepki Verebilme için 0.59, Gereken İlgiyi Gösterme için 0.38, Davranış Kontrolü için 0.52, Genel Fonksiyonlar için 0.86 ($p=0.001$) bulunmuştur. Ayrıca, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrencilerinden 51 kişilik gruba üç hafta süreyle iki kere uygulanmış ve test-tekrar test katsayıları Problem Çözme için 0.90, roller için 0.82, İletişim için 0.84, Gereken İlgiyi Gösterme için 0.62, Duygusal Tepki Verebilme için 0.78, Davranış Kontrolü için 0.80 ve Genel Fonksiyonlar için 0.89 olarak gerek iç tutarlılığı gerekse test-tekrar test güvenilirliği yüksek bulunmuştur ($p < 0.001$).

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bulgular, ölçeğin orijinalinde yapılan çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir (Bulut,1993).

3.3.VERİLERİN ANALİZİ

Aile Değerlendirme Ölçeğinden alınan veriler SPSS (Statistical Packet For Social Science) programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Program kullanılırken 20. Sürümü ile çalışılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri denenirken uygun istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. SPSS programındaki Korelasyon analizinde iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve şiddeti hesaplanır. Popülerlik ile ADÖ'nün alt ölçekleri arasındaki ilişki incelenirken korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bir bağımlı değişken üzerinde etkisi araştırılan iki alt gruplu bağımsız değişkenler arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesi amacıyla t-testi kullanılmıştır. T- testi ile cinsiyet ile diğer değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir.

Ergenler arasındaki popülerlik düzeyi incelenirken bu sayılar Excel programı ile hesaplanmış olup öğrencinin toplam popülerlik puanı SPSS programında ailesinin ADÖ puanları girilirken ilgili bölüme veri girişi şeklinde işlenmiştir.

Araştırmada $p= 0.05$ anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

3.4.SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

- İstanbul il merkezinde örneklem olarak seçilen Gaziosmanpaşa Ortaokulu'nda öğrenim gören 178 öğrenci ile,
- Normal gelişim gösteren ergenlerle,
- Uygulama süresi olarak 2015-2016 eğitim öğretim yılı ile,

- Envanter olarak Aile Değerlendirme Ölçeği'nde yer alan 60 sorunun aile hakkında ifade ettikleri ile sınırlıdır.

1. AİLE KAVRAMININ TANIMLANMASI

Toplumun temellerini oluşturan aile kavramını açıklamaya yönelik birçok tanım bulunmakla birlikte, kapsamlı bir şekilde ele alınmış tanımıyla aile, “aralarında evlenme, kan ve çocuk bağları olan, bir çatı altında yaşayan, ortak geliri paylaşan, kendilerine özgü benzer görüş, inanç ve değerleri bulunan, toplumsal rolleriyle iletişim ve etkileşim içerisindeki insanlardan oluşan en küçük toplumsal kurum” dur (Köknel, 1981).

Aile birimindeki üye sayısı kaç ve ne türden olursa olsun(yani çocuksuz, tek ebeveynli, çekirdek, geniş, hiç evlenmemiş vs. aile biçimlerinde olduğu gibi), bugün dünyada aile kavramı çok çeşitli kombinasyonları, yakın ve etkili ilişkilerin kalıcılığı ölçüsüne bağlı olarak içine almaktadır.(Nazlı, 2014)

Pierce'ye (1997) göre çevreyle etkileşim içerisinde olan yapısal ve organizasyonel bir birim olan ailedeki bireyler, ailenin bütünü ve dış çevre ile ilişki halindedir. Bireylerin oluşturduğu alt sistemler, çeşitli sorumluluklar ve ilişkilerden doğan duygusal bağlar yoluyla birbirine bağlanır (Akt. Altuğ Özsoy, Özkahraman & Çallı, 2006) .

Aileyi bir sistem olarak ele alan temel yaklaşım ‘aile sistemleri yaklaşımı’ dır. Bu yaklaşım aileyi, alt sistemlerin (anne, baba, çocuklar) çevreyle ve birbirleriyle sürekli bir etkileşim halinde olduğu dinamik bir bütün olarak ele almaktadır. Aile bir sistem olarak kendisini oluşturan üyelerin ve bu üyelerin özelliklerinin toplamından daha fazlasına sahiptir. Tüm sistemler gibi aile sistemi de var olan doğal dengesini korumaya çalışmaktadır. Ancak üst sistem olarak çevreden kaynaklanan bazı faktörler ailenin dengesini sarsabilmektedir.

Ailenin dengesinin sarsılması ile sistemdeki tüm üyeler bundan etkilenmektedir. Aile sistemini bütün olarak etkileyen herhangi bir şeyin, üyeleri tek tek etkilediği gibi üyelerin birindeki problem de tüm aile sistemini etkilemektedir (Bitter & Corey, 2001).

Aileyi bir sistem olarak inceleyen bir diğer kuram biyolog Ludwig Von Bertalanffy'in çalışmalarına dayanmaktadır. Bertalanffy'in çalışmalarına göre insan yaşamının önemli fenomeni organizmadır. Ona göre organizma, bağımsız parçalar ile karşılıklı etkileşim sürecinin karışımından oluşmuş yaşam biçimidir. Bertalanffy'in bu çalışmasını sosyal bilimciler aileyi de içine alan bütün yaşam sistemlerine uyarlamışlardır(Glandding, 1998). Sistem perspektifine göre aile bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, bireysel aile üyelerinin ve ailenin bütününün ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş kompleks bir yapı olarak tanımlanır(Sabatalli ve Bartle,1995).

Bell ailenin dört tanımı üzerinde durmaktadır. Birinci tanımlamada aile üyelerinden birinin fikrine dayanarak, onun duyguları ve fantezileri aracılığıyla tanıma söz konusudur. İkinci tanım aileyi nükleer ve geniş yönüyle bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımı içerir. Burada özel bir aileden ziyade kuramsal bir yaklaşım vardır. Üçüncü tanıma göre aile sosyal bir birimdir. Aile toplumun küçük bir birimi olarak görülür. Dördüncü tanım ise aileyi toplumun değerleri ile sınırlı bir grup olarak kabul eder.

Aile, yetişkin eşlerden ve çocuklardan oluşan, birbirine duygusal açıdan bağlanmış, ekonomik, sosyal ve duygusal hak ve sorumlulukları paylaşan bir sosyal sistemi oluşturmaktadır (Hetherington, Parke, Guavin ve Locke, 2006). Diğer sosyal sistemlerden farklı olarak, bir aile sisteminin bireyi olabilmek doğum, evlat edinme veya evlilik aracılığıyla gerçekleşmekte ve aile üyeleri ancak ölüm sonucu sistemden ayrılmakta, aile bağlarının başka bir yolla kopması mümkün olmamaktadır (Richman ve Lansdown,1988).

Aile sistemi öğelerden oluşmuş bir takımdır. Öğeler arasında etkileşim vardır ve bu etkileşim sistemdeki öğelerin özelliklerinden etkilenir(Frude,1991). Aile bir Gestalttır; üyelerin toplamından daha fazlası eder(Gülerce, 1996).

Etkileşim temelli tanımlamalar, aile bireylerini birbirlerine bağlayan iletişim süreçlerini ve bu iletişimlerin nasıl gerçekleştiğini açıklar. Bu yaklaşım doğrultusunda aile üyeleri arasındaki etkileşimler, yakınlık kurmayı, birbirine bağlı olmayı, taahhütleri, ait olma duygusunu, duygusal bağları, belli sembol ve sınırları içermektedir (Segrin ve Flora, 2005).

Ailelerin kavram olarak geniş bir yelpazeye sahip olmaları nedeniyle farklı tanımları bulunmaktadır. Üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup, sosyal ve ekonomik yönden bir birlik; sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt; üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir. Aile, kendi sosyal düzeni içinde, fertlerine toplumda da bir düzenin var olduğunu anlatır ve bir sosyal düzen içinde yaşamak zorunda olduklarının bilincinin kaçınılmaz olduğunu öğretir (Nirun, 1994).

Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından verilen tanıma göre aile; kan bağılılığı, evlilik ve yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği bir birimdir.(akt. Bulut, 1990).

1.1. AİLE İÇİ İLETİŞİM

İletişim bir kişi ya da grubun başka bir kişi ya da gruba, bir düşünce içeriğini aktarmasıdır(Kağıtçıbaşı, 1991). İletişimi bir başka yönden bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak nitelendirebiliriz (Dökmen, 1994).

İki çeşit iletişim vardır. Bunlardan birincisine işaret(sing) adı verilir. İşaret, olaylar arasındaki doğal ilişkilerle anlam kazanır. Örneğin, bir köpeğin havlaması ısırabileceğinin, gök gürültüsü genellikle yağmur yağacağıının işareti olarak öğrenilir. Bu olaylarda her işaretin belli bir anlamı vardır. Çünkü daha önceden bu uyarıcıların birbirleri ile ilişkili olduğu

öğrenilmiştir. İkincisine de sembol(symbol) denir ve bu insanlar tarafından üretilmiştir. İnsanlar her sembole bir anlam vermişler ve onu kendi aralarında iletişim kurmak için kullanmışlardır. Bu sembol değişik biçimler alabilir (Morgan,1993).

Aile temel davranış örüntülerinin kazanıldığı ve üyelerin birbiri ile iletişim kurmayı öğrendiği yerdir. İnsanoğlu ilk sosyal deneyimini aile içinde yaşar(Avcı, 1996)

Aile içi ilişkiler, tüm kişilerarası ilişkiler ve sosyal bağlar ele alındığında en yoğun olanı ve en uzun süregelen ilişkilerdir. Aile üyeleri aile içi ilişkiler kapsamında temel ve değişmez olan barınma, koruma, yiyecek temin etme gibi belli görevleri içeren rolleri gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Bir kişinin ailesini, onun en yakın psikososyal alanında yer alan insan ağı olarak düşünmek uygun olacaktır (Carr, 2006).

Aile içi ilişkiler uzun zaman dilimi boyunca devam eden işleyişi açısından, çocukların arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle kurdukları kısa süreli ilişkilerden farklı olmaktadır. Çocuklar aile içinde meydana gelen etkileşimlere dair anılarını içselleştirerek, aile bireylerine yönelik çeşitli algılar ve duygular geliştirmektedirler. Çocukların aile bireylerine ve daha sonrasında çevresindeki kişilere ilişkin algıları ve duyguları, onların aile içi etkileşimlerine dair deneyimlerinin de temelini oluşturmaktadır (Hetherington, Parke, Guavin ve Locke, 2006).

Aile içi ilişkilerin yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı biçimde yerine getirip getirmediği konusunda önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Bu ilişkiler aile içi rollerden norm ve değerlere bağlı olarak davranışların kontrol edilme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Aile üyelerinin birbirleri ile içtenlikle ilgilenmesi, birbirlerinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmesi, çıkan sorunları aile içinde çözümlenebilmesi ve bütün bunları içine alabilecek şekilde karşılıklı yapıcı bir iletişime sahip olması gerekmektedir (Bulut, 1993).

Ailenin ne denli bir işlevselliğe sahip olduğu çocuğun gelişimi de etkili olmaktadır. İşlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren aileleri işlevsel aileler, aile içi etkileşimin bozuk olması nedeniyle işlevlerini yerine getiremeyen aileleri de fonksiyonel olmayan aileler olarak

tanımlamışlardır. İşlevsel olan ve olmayan aileler genel olarak değerlendirildiğinde işlevsel aile “sağlıklı”, işlevsel olmayan yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiremeyen aile de “sağlıksız” aile olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 1993).

Sağlıklı aileler fonksiyonlarını çok iyi yerine getirirler. Aile üyeleri aile içi iletişimden memnundur ve psikolojik olarak sağlıklıdır. Çok az çatışma vardır, gelişimsel değişikliklere çok kolay ve başarılı bir biçimde uyum sağlarlar, stresli olaylarla çok iyi baş edebilirler. Bu ailelere “sağlıklı”, “iyi işlevsel”, “güçlü” veya “optimal” denir. Ancak ailelerin hiçbir zaman sorunla karşılaşmayacaklarını söylemek doğru olmaz. Bu aileler bir kriz karşısında kendilerini toparlayabilir. Aile sistemlerinde çok az problem olur ve bütün normal şartlarda fonksiyonlarını iyi yerine getirirler (Frude,1991).

Fonksiyonel olmayan aile biçimlerinin birden fazla biçimi olabilir. Bu nedenle “sağlıksız aile” kavramı yalnızca bir aile tipini belirlemez. Optimal aile fonksiyonlarının birkaç farklı bölümünün yeterince yerine getirilememesi nedeniyle sağlıksız aileler oluşabilir. Sağlıklı aileler dengede durmayı başarırken sağlıksız aileler bunu başaramazlar. Rutin, sıradan işlerle uğraşırken başarılı olmayabilirler, ailenin genel atmosfer çatışmalı, düzensiz veya aile etkileşiminde fiziksel veya psikolojik semptomlar olabilir (Frude, 1991).

İlgi ve sevgi yönünden ihmal edilen çatışmalı ve gergin ilişkilerin bulunduğu ortamlarda yetişen çocuklar çok sayıda bilişsel, duygusal ve davranışsal zorluklar açısından risk altındadırlar. Çocukların birer pasif alıcı olarak yaşam deneyimleri doğrultusunda kişilikleri oluşmaktadır (Richman ve Lansdown,1988).

1.2. AİLEDE SOSYAL İLİŞKİLER

Aile çocuğa duygusal açıdan özelliğini kazandırarak, kendine güven duygusunu sağlayarak, hayata uyum için beceriler kazandırarak toplumda kabul görmesini sağlayacak ortam hazırlayarak, çocuğun kendi kendini denetleme ve kontrol sistemini geliştirerek ve bilişsel, sosyal, duyuşsal ve bedensel gelişimine yardım ederek etkili bir görev

üstlenmektedir. Buna göre anne babanın tutum ve davranışları ile çocuğun ruh sağlığı arasında önemli bir bağın olduğu görülmektedir (Özcan, 1996).

İnsanın cinsiyeti ve yaşı ile ilgili olan kişilik yapısı üzerinde biriken duygu, düşünce ve davranışlarını kapsayan doğuştan ve sonradan kazanılan statüleri ile bunlara bağlı olan aktif halin, fonksiyonlarına yönelik olan sosyal rolleri, rol alışları üzerinde yükselen davranışları kişiliğin temelini oluşturur(Nirun,1994).

Ailedeki sosyal ilişkiler, ailenin bütün fertleri arasında karşılıklı tam bir etkileşim ve etkileşimin sembolleşmiş örüntüleri içinde, kalıttan gelen ve içgüdüsel olan ve dış çevreye karşı mahremiyet ile sürdürülen, diğer tarafın da aynı zamanda dış çevreye dönük, açık, sosyal ilişkiler önünde kapalı olmayan ve özellikle aile fertlerinin kendi aralarındaki ilişkilere hem kendileri açısından olumlu, hem de toplumun benimsediği değerler ve fonksiyonlar doğrultusunda olumlu, toplumsal ilişkilere bağımlı olarak ailenin ortak menfaatleri ve kader birliği bilinci içinde, çok yönlü gayelere yönelik, kendi aralarındaki etkileşimlerin dışarıdan açık tarzda görebileceği biçimde yani tam bir dayanışma içinde, ailede tekrarlanan özelliklerle dolu halde sürdürülmektedir (Nirun,1994).

2. ERGENLİK DÖNEMİ

Adolescence sözcüğü Latince kökenli adolescere sözcüğünden türetilmiştir. Adolescere “büyüme”, “olgunlaşma” anlamına gelmektedir (Golinko,1984).

Ergenlik dönemi ilk olarak 1904’te Stanley Hall tarafından, insan gelişiminde ayrı bir evre olarak ele alınmıştır. Fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireylerin bağımsızlığını kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönem olarak tanımlanan ergenlik; hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişikliklerin gözlemlendiği bir evredir (Çuhadaroğlu, 2000).

Yavuzer (2007:262) çocukların hayatında en önemli dönüm noktalarından birinin ergenlik dönemi olduğunu belirterek, ergenliği en genel tanımı ile çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş dönemi olarak tanımlamaktadır. Ericson’a göre ergenlik dönemi, ergenin kendini ve toplumdaki rollerini tanıdığı bir dönemdir (Yazıcı ve Ertem, 2006:7).

Piaget, ergenliği, bireyin kendine empoze edilen her değeri reddettiği, en azından gözden geçirdiği, kendine özel görüş açısını ve hayatındaki özel yerini belirlediği bir dönem olarak değerlendirmiştir (Akt:Adams,1995).

Lewin, ergenlik çağını geçiş dönemi olarak kabul eder. Yani ergenlik çağı çocukların dünyasından yetişkinlerin dünyasına geçiştir. Ergenin çocukluktaki rolü belirlenmiştir. Toplumun çocuktan beklediklerini bilir ona göre davranır. Ama yetişkin dünyasındaki rolü belirgin değildir. Ergenlikteki birey birdenbire hem birtakım bedensel değişimlerle başa çıkmak zorunda kalır, hem de yeni bazı talepler ve beklentilerle karşılaşır. Ergenin, yetişkin dünyasındaki değer yargılarını benimsemesi, toplumun beklentilerine ayak uydurması zaman almaktadır (Kulaksızoğlu,1998; Akt:Çelen,1986).

Parman (1998), ergenliğin büyüme ve değişim olduğunu ifade ederken, bunun bir metamorfoz olduğunu savunur ve Fransız psikiyatrist ve psikanalist Françoise Dolto'nun, görüşünden hareketle, ergenliği ikinci doğum olarak tanımlar. Doğum, fetüs halinden bebek haline geçişi, ergenlik de çocukluktan erişkinliğe geçişi ifade eder. Dolto, ergenlerin de tıpkı yaşamın başlangıcındaki bebekler gibi kırılmalı ve dayanaksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren ıstakozlara benzetir. İstakozlar, kabuk değiştirme döneminde zayıf ve savunmasızdırlar. Eğer yaralanırlarsa bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Dolayısıyla ergenlik, bireyin zayıf ve savunmasız olduğu tehlikeli bir dönemdir (Akt. Uçal, 2006).

Ergenlikle ilgili farklı kriterler göz önüne alınarak pek çok farklı tanım yapılabilir. Lindgren ve Byrne, iki dönem arasını dikkate alarak ergenliği, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki gelişim dönemi ya da aşaması olduğunu ifade ederken; Adams ise, çocuğun ailesinin gözetim ve korumasının güvenliğine daha az gereksinim duymaya başladığı, fizyolojik ve hormonal gelişimin yetişkin düzeyine yaklaştığı ve fizyolojik olgunluğun çocuğu toplumda sorumluluk yüklenme yönünde zorladığı bir dönem olarak tanımlar.

Ergenlik; insanlarda fiziksel, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişim ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 2004).

Ergenlik dönemi; sosyal açıdan yeniden doğuş dönemi, yetişkinliğe özgü önemli gelişim görevlerini başarma ve kişinin bağımsızlık savaşını verdiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kılıççı, 1992).

Bu dönemde, genç hem sosyal dünyada kendine yer edinmeye çalışmakta hem de kendisiyle ilgili kişisel plan ve hedeflerini oluşturmaya ve gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Çocukluğa kıyasla uyum sağlanması gereken değişim alanları ve hızı artınca, ergenlikte ruh sağlığı sorunları olan kişi sayısı da artmaktadır (Kim 2003).

Ergenlik çağındaki bireyler; kim olduklarını, ailelerinden ne ölçüde farklı olduklarını, çevreleri hakkında neler hissettiklerini, kendi değerlerinin neler olduğunu ve çevreleri ile ilgili neler düşündüklerini bulmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Ergenler; kendilerini kabul etmeye, kişiliklerini bulmaya, gruplara girmeye ve gereksinimlerini dengeli bir şekilde karşılamaya çalışmakta, özerklik, özgürlük ve sorumluluklarının dengesini kurmak için çabalamaktadırlar (Nelsen and Lott, 2001;Akt. Dinçer, 2008).

Ergenlik, çocuklar ve ailelerinde pek çok değişikliğin meydana geldiği bir dönemi kapsar. Çocuklar, hormonları vasıtasıyla yetişkin olmaya başladıkça fiziksel olarak değişime uğrar ve duygusal olarak iniş ve çıkışlar yaşarlar. Bazen mutlu, bazen üzgün olurlar ve çoğu zaman da neden böyle hissettiklerini açıklayamazlar. Ancak, bu çağda bulunan bireyler karşı karşıya kaldıkları tüm bu sorunlarını çözerken aynı zamanda bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan da olgunlaşırlar (Türnüklü ve Şahin, 2004).

Ergenlik döneminde gençler, yaşlıları tarafından fikirlerini ifade etmek ve onay görmek istemekte, dolayısıyla onların ilgi, değer ve tutumlarını benimsemektedirler. Ayrıca, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılamayı öğrenmektedirler. Grup tarafından onaylanma ve kabul görme, gencin kendisine olan güvenini pekiştirmektedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Yörükoğlu bu dönemin 12–21 yaş dilimlerini kapsadığını söylerken, Birleşmiş Milletler örgütü ise 12–25 yaş dilimleri arasında yer aldığını kabul etmektedir. Çubukçu ve Sivaslıgil'in (2007) çalışmasında da belirtildiği gibi ergenlik çağı ülkemizde kızlar için 13-14, erkekler çocuklar için 14-15 yaş aralıklarıdır.

Ergenlik, baştan sona kadar hep aynı biçimde giden, tekdüze değişikliklerin olduğu bir dönem değildir. Kendi içinde çok farklı değişiklik ve belirsizlikleri içermektedir. Bu yüzden, ergenliği kendi içinde dönemlere ayırarak incelemek daha uygundur. Ön ergenlik; 11–12 yaşlar ile 14 yaş arasında, hızlı değişimlerin gerçekleştiği, erinlik diye de adlandırılan dönemdir. Orta ergenlik; 15–17 yaşlar arasında, hızlı değişimlerin yaklaşık olarak tamamlandığı bir dönemdir. Son ergenlik ise; 18–21 yaşlar arasında, ergenin tam bir yetişkin görünüşüne ulaştığı ve yetişkin rollerini üstlenme durumuyla yüzleştiği bir dönemdir.

Ergenlik dönemi, yaklaşık olarak 12 yaş civarında başlar. Ancak, bu dönemin bitişini kesin sınırlarla çizmek çok kolay değildir (Dinç, 2010:26).

2.1. ERGENLİĞİN EVRELERİ

1. BAŞLANGIÇ EVRESİ(ERKEN ERGENLİK): 12-14 yaş arasındaki bu dönemde hızlı gelişen fiziksel ve davranışsal değişiklikler görülür. Hızlı büyüme ve cinsel gelişim kızlarda erkeklerden daha öncedir. Erken ergenlik döneminde ergenlerin en büyük uğraşları bedenleridir ve bu dönemdeki ergenlerde hızlı fiziksel gelişime uyum ve bu değişiklikler ile baş etme çabaları görülür. Beden imgesi gelişiminin yanında, ergenlik dönemindeki önemli fiziksel değişimlerden biri üreme olgunluğunun başlangıcına işaret eden ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimidir ve bu gelişim gencin kendisini toplumsal açıdan çocukluktan farklı bir kız ya da erkek artması, cinsel kimliğin daha fazla algılanması gencin toplumsal olarak da bazı cinsiyet rollerini edinmesini gerektirir. Bu dönemde yakın arkadaşlıklar önem kazanmaya başlar, daha çok aynı cinsiyetten arkadaş ve grup aktiviteleri tercih edilir ve arkadaş grupları ergenin ilgi alanlarını ve giyimini etkiler (Derman, 2008).

2. ORTA ERGENLİK: 15-18 yaşlar arasındaki dönemdir. Bu dönemde anne babadan ayrışma, farklı bir birey olma ve bu durumu anne babaya da kabul ettirme çabaları yoğundur. Anne babadan ayrışma ve bireyleşme süreci içinde ergenlerin duygusal olarak kendilerini ana babalarından uzak tutma çabaları, duygusal yatırımlarını özellikle karşı cins olmak üzere akran ilişkileri üzerine yapmaları, riskleri olduğundan az görmeleri, kendilerini her şeyi yapabilir olarak algılamaları ve otonomi istemeleri anne babalarla çatışmaya neden olur. Duygusal özerklik hem bireyselleşmenin hem de duygusal yakınlığın desteklendiği koşullarda en iyi şekilde gelişmektedir (Derman, 2008).

3. GEÇ ERGENLİK: 18 yaş dolayında başlar ve kimlik duygusunun bütünleşmesiyle sona erer(Derman, 2008).

Ergenlik döneminde kimlik gelişimi sürecini psikososyal kuram çerçevesinde Erik Erikson ele almıştır. Bu kurama göre her bir gelişim döneminin kendine özgü çatışmaları ve kazanımları vardır. Her dönem kendisinden önceki gelişim dönemlerinin etkisiyle şekillenir ve kendisinden sonraki gelişim dönemi için basamak oluşturur. Ergenlik döneminde daha önceki gelişim basamaklarında elde edilmesi beklenen temel güven duygusu, özerklik, girişimcilik, çalışma ve yapıcılık gibi kazanımlar olmaksızın tutarlı bir kimlik duygusu geliştirmek zordur. Bu dönemde, kimlik duygusunun kazanılması sürecinde çocuklukta yaşanmış olan çatışmalar yeniden yaşanır, kazanılan özdeşimler ergenin yeni değerlerine ve rollerine uygun nitelik kazandırılarak benimsenir. Bir anlamda ergenliğin başından beri yaşanan duygular, kazanılan beceriler, kurulan özdeşimler harmanlanıp sentezlenir ve bu sentez sonucunda kimlik duygusu oluşur.

2.2. ERGENLİK DÖNEMİ GELİŞİM GÖREVLERİ

Gelişim kuramcılarında Havighurst(1972), ergenlik dönemini toplumun ve bireyin gereksinimlerini göz önüne alarak değerlendiren bir psikososyal kuram geliştirmiştir. Kurama göre toplumsal ve bireysel gereksinimler gelişim görevlerini oluşturmaktadır. Her bir gelişim döneminde kazanılması beklenen bu görevler, daha sonra üstlenilecek görevler için hazırlanma ve uyum dönemlerini oluşturmakta böylelikle de olgunlaşma gerçekleşmektedir.

Havighurst'a göre(1972) ergenlik döneminde tamamlanması gereken 8 ana psikososyal görev vardır. Bu görevler şöyle sıralanabilir:

1. Fiziksel yapıyı kabul etme ve vücudu etkin bir şekilde kullanabilme.
2. Anne babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsızlaşma
3. Kadın veya erkek cinsiyet rolünü kazanma
4. Her iki cinsiyetten yaşlılarla yeni ve uygun ilişkiler geliştirme
5. Toplumsal sorumluluklar isteme ve kazanma
6. Davranışları yönlendirecek bir ahlak sistemine ve değerler grubuna sahip olma

7. Bir mesleğe hazırlanma
8. Evlilik ve aile kurmaya hazırlanma.

2.3. ERGENLİK DÖNEMİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Yetişkinliğe hazırlık dönemi olarak görülen ergenlik döneminde birey; bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal, cinsel ve ahlak gelişimi açısından önemli değişim ve gelişimler gösterir.

2.3.1. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim

Çocukluk döneminde göreceli olarak yavaşlayan bedensel büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde yeniden hızlanarak, bu dönemin sonunda yetişkinlikteki yapısına ulaşır. Gençin hızlı bir gelişim sürecine girdiği ergenlik dönemi, oldukça çalkantılı bir dönemdir. Gençler ne “yetişkin” ne de “çocuk” olarak kabul edildikleri bu geçiş dönemine uyum sağlamada güçlük çekerler. 11-12 ile 17-18 yaşları arasını kapsayan ergenlik döneminde fizyolojik ve hormonal değişimler kendini gösterir (İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Ergenlik dönemi, insan gelişimindeki en hızlı iki büyüme evresinden birini oluşturur. Bu dönemdeki fiziksel gelişim; duygusal, sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Biyolojik değişimle başlayıp bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimle tamamlanan ergenlik döneminde; boy hızla uzamakta, eller, ayaklar ve burun büyümektedir (Yavuzer, 2000).

Erinlik cinsel değişimin başlangıcını oluşturmakla kalmaz bedensel değişikliklerin oluşmasında da önemli rol oynar. Cinsiyet farklılıklarına göre erkek ve kız erinlerin bedeninde birbirinden farklı değişimler gerçekleşir. Genellikle kızlar erinliğe erkeklerden iki

yaş önce girerler. Bedenlerinden oluşan değişim; ergenlerin akademik, toplumsal ve duygusal yaşamlarını da doğrudan etkilemektedir (Woolfolk, 1998).

Ergenlik döneminde, kızlarda ve erkeklerde büyüme belli bir sırayı takip eder. Eller ve ayaklar ilk büyüyen organlar arasındadır. Daha sonra kollar ve bacaklar gelişir. Bedensel gelişim sırasında kızlarda kas gelişimi, erkeklerinkine göre ikinci planda kalır. Bunun sonucunda, tam anlamıyla gelişmiş kadının bedeninde daha çok yağ bulunur. Erkeğin bedeninde ise, daha fazla kas vardır. Ergenlik çağındaki bedensel gelişimin ilginç yönlerinden biri de, kızlar ve erkekler arasındaki kalp ve akciğer gelişimindeki farklılıklardır. Erkeklerin akciğer ve kalbi kızlarinkine göre daha büyüktür, kalp atış sayısı beden durgun haldeyken daha düşüktür ve kanın oksijen taşıma kapasitesi daha yüksektir. Bu nedenle ergenlik çağındaki erkekler, hız ve bedensel dayanıklılık bakımından daha yüksek bir etkinlik gösterirler (Cüceloğlu, 1993).

Ergenlik dönemi boyunca beden ağırlığı kızlarda 16 kg, erkeklerde ise 20 kg artmakta, iç organlar hızla büyümekte, kas ve yağ dokusunda gelişme ve artma görülmektedir. Bu dönemde kızlar, hem boy hem de ağırlık bakımından erkeklerden daha hızlı gelişim göstermektedir. Ayrıca çocuklukta ve ergenlik döneminde gelişimi etkileyen en önemli etken, iç salgı bezleridir (Aral ve diğ., 2000).

Erkek çocuklar 14 yaşındayken boylarında hızlı bir uzama, ağırlıklarında bir artış görülür. Daha erken yaşta olgunlaşmaya başladıklarından hızlı büyüme dönemine 12-14 yaşları arasında giren kızlar erkeklere göre daha uzun ve ağırdırlar. Kızların %98'i yetişkin ağırlığına 16.5 yaşında ulaşırken, erkeklerin %98'i yetişkin ağırlığına 18 yaşında ulaşmaktadırlar (Rice, 1997).

Ergenlik dönemi birçok kız ve erkek için şişmanlık dönemi olmaktadır. Kalça, bacak, karın, boyun ve yanaklar yağ toplanma bölgeleridir. Erinlik sonunda boy uzadıkça ve cinsel olgunluk tamamlandıkça bu şişmanlık kaybolur. (Akt:Özgüroğlu,1991). Şişmanlığın nedeni, hormonların henüz düzene girmemiş olması, iştahın fazla olması ve düzensiz yemek

yemeleridir. ergenlerin çoğu bu dönemden geçmekte, hormonların dengelenmesi, yiyeceklerin düzenli alınıp kontrol edilmesiyle bu yağlar atılmaktadır (Onur,1987).

2.3.2. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim

Buluğ çağındaki ergenin vücudunda boyunu ve yapısını değiştiren hızlı değişiklikler olur, zihinsel yapısında ve ilgilerinde gelişmeler görülür, her iki cins de fizyolojik olarak cinsel gelişimlerini tamamlarlar (Kulaksızoğlu, 2004).

Cinsellik üç gelişim görevini içermektedir. Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak, ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek, evliliğe hazırlanmak (Gander ve Gardiner,1998).

Cinsel organlar gelişimlerinin ancak yüzde yirmisini 13-14 yaş civarında tamamlarlar. Cinsel gelişimin hızlı olduğu on dört yirmi yaşları arasında cinsel organ gelişimi yüzde seksene ulaşır. Bu dönemin başlangıcında çocuklar hem bedensel hem de cinsel gelişme yönünden hızlı bir döneme girmiş olurlar. Cinsiyet bezlerinin olgunlaşması sonucu salgılanan hormonların beden büyümesinin uyardığı, bu yüzden ergenliğin başlangıcında görülen hızlı bedensel büyümenin nedenini cinsel bezlerin oluşturduğu ileri sürülebilir (İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Ergenlik döneminde meydana gelen değişimler şöyle ifade edilebilir: Kızlarda göğüsler gelişir, kalçalar genişler, derideki yağ tabakası artar. Kızlarda görülen değişiklikler daha erken yaşlarda ortaya çıkarken, erkeklerdeki gelişme kızlardan yaklaşık iki yıl daha geç ortaya çıkmaktadır. Erkeklerde yumurta ve penis gelişimi 12-13 yaşlarında başlamakta ve yetişkin düzeyine 15-16 yaşlarında erişmektedir. Cinsiyet hormonlarının üretiminin artması; erkeklerde sperm, kızlarda yumurta hücrelerinin etkin hale gelmesini sağlamaktadır. Erkek ve dişi cinsiyet hormonlarının salgılanmaya başlaması ve bu hormonların vücuttaki diğer hormonlarla birleşmesi sonucunda da kemik ve kaslardaki büyüme ve gelişme hızlanmaktadır (Aral ve diğ. 2000).

Büyüme atağı döneminde cinsel olgunlaşmanın başlama zamanında bireysel farklılıklar gözlenmiştir. Gelişim sıralamasında farklılıklar görülse bile örneğin; kızlarda göğüs büyümesi kasık kıllarının çıkmasından önce veya sonra gerçekleşebilmektedir. Fiziksel gelişim genellikle belli bir düzen gösterir. Bununla birlikte bu döneme erken giren bir erkekte kasık kıllarının oluşumu ve diğer cinsel olgunlaşma belirtileri erken görülür. Göğüsleri erken büyümeye başlayan bir kızda regl daha erken görülür. Ayrıca çocukluk döneminde kimlik gelişimi daha fazla olanlarda büyüme atağı ve cinsel olgunlaşmada erken görülür (Mussen ve ark.,1990).

Cinsel organların gelişmesi ile ergenlerde psikolojik yönden uyum gereksinimi ve uyum sorunları ortaya çıkmaktadır. Ergenin topluma uyumu kendinde oluşan yeni gelişim özelliklerine sağlıklı bir şekilde uyum yapabilmesine ve kendi cinsiyle olduğu kadar karşıt cinsle de normal ilişkiler geliştirebilmesine bağlıdır. Ergenin bu dönemde oluşan değişime ve gelişmelere hem bireysel hem de toplumsal anlamda uyum yapabilmesi, hem kendi cinsiyle hem de karşıt cinsle iyi ilişkiler kurabilmesi ise oluşacak değişimler konusunda bilgili olmasına ve bu döneme önceden hazırlanmasına bağlıdır. Bu değişimler birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri olarak iki grupta toplanabilir(İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Birincil cinsiyet özellikleri üreme organlarındaki değişimlerdir. Erkek çocuklarda üreme organlarının gelişimi erinlik yıllarında başlar. Büyümeleri 14-16 yaşları arasında hızlanıp daha sonra yavaşlayan testisler yetişkinlikteki normal büyüklüğüne 20-21 yaşları arasında ulaşır(İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Kızlarda üreme organlarının büyük bir bölümü karın içinde yer aldığından büyümelerini izlemek zordur. Ancak karın ve kalçalardaki büyüme cinsel organdaki büyümenin belirtisi olarak değerlendirilebilir(Neilsen, 1996). İlk regl olma kızlarda cinsel olgunluğa ulaşmanın en önemli belirtisidir. Ergen genç kız 12-13 yaşlarında adet görmeye başlar. Bununla birlikte bireysel farklılıklar da önemlidir(Logan, 1980).

İkincil cinsiyet özellikleri cinsel organları kapsamayan cinsel olgunluğun fiziksel belirtileridir. Kız ve erkeklerde beden yapısındaki değişiklikler, sesteki değişim, sivilcelerin

artması, bıyık ve sakalların çıkması, vücuttaki kıllanma, ter bezlerinin çalışmasındaki artış, gırtlakta kıkırdaklaşma, göğüslerde düğümçülenme, cinsel rüyaların artması ikincil cinsel değişiklikler olarak incelenir. Bu özelliklerin ortaya çıktığı yaşlar bireyler arasında büyük ölçüde değişmektedir (Gander ve Gardiner, 1995; Akt. Akınlar, 2006).

Ergenlikte cinsellik geniş etkilere sahip önemli bir olaydır. Yetişkin fiziksel olgunluğuna ulaşma ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişmesi gibi fiziksel değişikliklerin görülmesi ve cinsel dürtünün artması bu durumun nedenlerinden biridir. Arkadaşlarının ve ebeveynlerinin etkisi ahlaki ve dini inançlar ergenlik ve cinsellik konusundaki yargılar vb. sosyal faktörlerde ergenin cinselliğe yönelmesinin nedenleridir (Gander ve Gardiner,1998).

Ergenlik öncesinden başlayan bedensel değişiklikler ve cinsel ilgi ergenlik ile belirginleşir. Bu değişikliklere gençlerin uyum ve tepkilerini, önceki gelişim evrelerindeki yapılanmanın yanı sıra, büyük ölçüde sosyokültürel değerler ile ailenin beklenti ve kısıtlamaları belirler. Psikanalistlere göre ergenliğin görevi cinselliği olgun bir sevginin hizmetine sokmak ve uygun üretken alanlarda yüceltilmesini sağlamaktır (Mussen ve ark.,1990).

2.3.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Ergenlik döneminde bireyde bedensel ve cinsel değişimlerle beraber bilişsel alanda da önemli değişiklikler meydana gelir. Ergenlik döneminin en önemli bilişsel özelliği soyut düşünmenin gelişmesidir. Bu dönemde bireyin genelleme, soyut kavramlarla baş etme, zaman kavramını anlama, kendi anlık gereksinimleriyle ilgisi olmayan görüşlerle ilgilenme, mantıksal düşünebilme ve başkalarıyla iletişim kurma yetenekleri hızla artar. Ergen, problemlerin çözümünde esnek davranır ve sistematik bir plan dahilinde, birçok olası çözümü göz önünde bulundurur (Adams, 1995).

Bilişsel gelişimi dört döneme ayıran Piaget'e göre bireyler, 11-12 yaşlarından itibaren soyut (formel-biçimsel) işlemler dönemine girerler. Bu kurama göre birey, Duyu-Hareket,

İşlem Öncesi ve Somut İşlemler aşamalarını tamamladıktan sonra bu döneme geçebilir (Stewart ve ark., 1989; Akt. Uçal, 2006).

Somut düşünce süreçlerinden soyuta geçiş erinlik döneminin başlarında meydana gelmektedir. Bu dönemde bireyin genelleme, soyut kavramlarla baş etme, zaman kavramını anlama, kendi anlık gereksinimleri ile ilgili olmayan görüşlerle ilgilenme, mantıksal düşünebilme ve başkaları ile iletişim kurma yetenekleri hızla artar. Zihinsel gelişim 16-19 yaşlarında tepe noktasına ulaşır (Çalışkan,1995).

Ergenlik dönemindeki birey sosyal, politik, dini, sanatsal, düşüncelerini ifade eder, bu olguları eleştirir ve bunları yeniden gözden geçirirler. Ergenler genellikle içsel gözlem yapmaya ve analitik düşünmeye başlarlar. Ayrıca düşünce ve davranışları daha da benmerkezci olur. Kendi düşünceleri, duyguları ve davranışlarıyla aşırı ilgilidirler. Bazı ergenler bu coşkulu duygular ve düşüncelere kendini verir. Cinsellik, sorumluluklar, özgürlük, saldırganlığın insan ilişkileri üzerindeki etkisi, arkadaşlığın doğası, Tanrı'nın varlığı gibi konular en çok meşgul oldukları konulardır. Böylece ergen kendini endişelerden uzak tutmaya çalışır. Bu durum onun soyut düşünce pratiğini arttırır (Mussen ve ark.,1990).

Ergenlik dönemi bilişsel gelişim açısından büyük önem taşır, çünkü bu dönem ergenin yetişkin düşüncesine özgü bilişsel yetiler kazandığı dönemdir. Bilişsel gelişim denilen olgu; ergenin yalnızca kendini, ailesini, yaşlılarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini değil, dünyasını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler yaratır (Gander ve Gardiner, 1995; Akt. Uçal, 2006).

Ergenler ile yetişkinler arasındaki yaşam biçimlerinin ve zihniyetlerin farklılığı, onların dil varlıklarında ve davranışlarında görmek mümkündür. Ergenlerin dili, nesilden nesile değişiklik gösterebilir. Ergenleri etkileyen koşulların değişikliği bu farklılığa yol açar. Ergenler konuşmaktan çok hoşlanırlar. Konuşmaların konusu genellikle karşı cins, spor, müzik ve sinemadır. Kız ergenler için bu konuşmaların içeriğine giyim, saç bakımı vb. eklenebilir. Kullanılan dil bir gruba özgüdür (Bostancı,2003).

Ergenlik çağındaki bireyler ayrıca sosyal perspektif oluşturmakta, karşısındaki kişilerin görüş açısını ve bilgi seviyesini anlamakta ve ona göre konuşmakta daha becerikli hale gelirler. Bu beceri ikna etmede ya da değerlendirmede oldukça önemlidir. Gençlikte kullanılan argolar, yetişkinler ve aileler dünyasından farklı, bağımsız bir kimlik geliştirmenin bir parçasıdır (Papalia ve Ark, 2004).

2.3.4. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi

Kişilik, bir insanı başkalarından ayıran özelliklerin tümü ve çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimidir (Yörükoğlu, 1993). Farklı bir tanıma göre kişilik; bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, onu diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 1993).

Kişiliğin çekirdekleri yaşamın ilk yıllarında atılmakta, altıncı yaştan sonra ana çizgileri belirlemekte, ancak son biçimini alması gençlik çağının sonunu bulmaktadır. Kişilik, bireyin çevresiyle sürekli etkileşimi ve uyum çabası sonucu oluşmaktadır. Çocuk, denediği ve yararını gördüğü davranışları yineleyerek uyumunu sürdürür (Köknel, 1997).

Erikson'a(1950, 1959) göre ergenlik döneminin en önemli gelişimsel görevi kimliğin kazanılmasıdır. Kimlik kavramının pek çok boyutu vardır. Bu boyutlar; cinsel, toplumsal, fiziksel, psikolojik, ahlaksal, ideolojik ve mesleki boyutlar olarak gruplanabilir. Tüm bu boyutlar benliğin bütünü oluşturur. Bireyin fiziksel özellikleri, görünüşleri, biyolojik cinsiyetleri, benimsedikleri cinsiyet rolleri, toplumsal etkileşim becerileri, meslek seçimleri ve başarıları, politik, dinsel eğilimleri, dünya görüşleri, etnik kimlikleri, kişilik özellikleri, psikolojik uyumları, ruh sağlıkları kendi kimliklerini tanımlamalarında etkili olmaktadır(İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Bireyin düzenli ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi ve toplum içinde bir yer kazanabilmesi sağlıklı bir kişilik gelişimi ile olmaktadır. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için, bireyin kendisine yönelik olumlu tutumlar geliştirmesi ve kendisini daha gerçekçi bir gözle değerlendirmesi gereklilik olarak görülmektedir (Çivitçi,1998).

Freud, kişiliği gelişim açısından inceleyen ilk psikolojik kuramcıdır (Geçtan, 1982). Freud'un kişilik sisteminin ruhsal yapı kavramları İd, Ego ve Süperego'dur. Erikson, Freud'un kuramından yola çıkarak insan ilişkileri ağırlıklı olan kendi kuramını geliştirmiştir. Erikson'a göre insan hayatı boyunca birtakım dönemlerden geçer. Bu dönemlerde kişi bir sorunla uğraşır ve başarılı veya başarısız olmasına göre bir özellik edinir (Akınlar, 2006).

Mesleksenel, ideolojik ve ahlaksal kimlikler yavaş yavaş oluşmaktadır. Ergenler, soyut düşünme yetilerine ulaştıklarında çeşitli düşünce ve meslekleri sistematik bir biçimde irdeleyebilirler. Mesleklerin incelenmesi, ergenlerin yerine getirmeleri gereken en somut görevlerden biridir. Politik ve dini ideolojiler daha çok dönemin sonuna doğru irdelenmeye başlanmakta, bu irdeleme üniversite ve yetişkinlik yıllarına kadar sürmektedir (Blustein ve Palladino, 1991).

Ergen beş belirgin gelişim görevi ile etkin bir şekilde uğraştıkça kişiliği gelişir. Bu gelişim görevleri;

- Fiziksel değişimlere, cinsel olgunlukla ilişkili yeni duygulara uyum sağlama,
- Anne babalarla olan ilişkilerde dönüşüm,
- Aynı ve karşı cinsten yaşlılarla etkili ilişkiler geliştirme,
- Bir meslek için hazırlık yapma
- Kimlik gelişimi (Grotevant, 1995; Akt. Uçal, 2006).

Adler, kişilik gelişiminde ebeveyn etkisi üzerinde durmuştur. Çocuğun ileriki yıllarında kişilik sorunu yaşamasına neden olacak iki tür anne baba davranışından bahsetmektedir. Birincisi, çocuklarına çok özen gösteren ve aşırı koruma sağlayan, yani

çocuğunu şımartma tehlikesi yaratan anne baba davranışıdır. Şımartmak, çocuğun bağımsızlığını elinden alır, aşağılık kompleksi yaşatabilir ve bazı kişilik sorunlarının temelini oluşturabilir. Ebeveynlerin yaptığı ikinci hata da çocukları ihmal etmektir. Büyütme sürecinde anne babasından çok az ilgi gören çocuklar, soğuk ve şüpheli olmakta ve yetişkin olduklarında sıcak insani ilişkiler kurmakta zorlanmaktadır. Samimiyet onları rahatsız etmekte, birinin kendilerine yakın olmasından hoşlanmamaktadırlar. Adler ayrıca, doğum sırasının da kişiliğin gelişiminde önemli olduğunu vurgulamıştır (Burger, 2006).

Benlik Kavramı: Benlik kavramını ilk kullanan ve bu alanda bir temel oluşturan Psikolog James, benliği ikiye ayırmıştır: Özne olan “ben” ve nesne olan “ben”. Benliğin özne yönü, aktif olarak algılayan, hisseden, deneyimleyen, hayal kuran, hatırlayan, seçim ve plan yapan yönüdür. Nesne olan “ben” ise, yaşantının ve deneyimin nesnesidir. Nesne ben, pasif ve etkilenen olarak betimlenmektedir (Arıcak, 1995).

Benlik kavramı (self-concept), bireyin zihinsel ve fiziksel özelliklerinin toplamı ve bireyin sahip olduğu bütün bu özelliklere ilişkin kendini değerlendirmesini ifade etmektedir (Lawrence, 1988). Başka bir tanıma göre, bir kimsenin çeşitli kişilik özelliklerinin kendinde bulunuş derecesi hakkındaki değerlendirmelerinin bütünüdür (Kuzgun, 1983).

Benlik kavramı, bireyin çevresi ile olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre oluşan dinamik bir süreç ile birlikte gelişmektedir. Bireyin algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksinimi benlik kavramının gelişiminde oldukça önemlidir. Özellikle yakın çevredeki anne baba, akran, öğretmen gibi kişilerin tutumu çok önemlidir. Birey, kendisini hoşnut eden ya da düş kırıklığına uğratan çeşitli yaşantılar sonucunda, kendine değer verme duygusu geliştirir. Bu duygu, diğer insanların kendisini değerlendirmeleri sonucu, öğrenilerek geliştirilir ve bir kez oluştuktan sonra, artık diğer insanların kendisini nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür ve bireyin tüm davranışlarını etkiler (Temel ve Aksoy, 2001).

2.3.5. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi

Ahlak iyi ve doğru davranışlar bütünüdür ve insanların uymakta sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır. Hangi davranışın iyi olup olmadığını belirlerken kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişen yargılar vardır (Kulaksızoğlu,1998).

Ergenlik çağı, bireyin yaşam boyunca sahip olacağı değer sisteminin belirlenmesinde kritik öneme sahiptir. Çünkü bu dönemde birçok değişken, ergenin ahlakın “ilkeli düzeyini” benimseyip benimsemeyeceğini veya yargıların otoriteye bağlı olarak ve toplumsal düzene uyarak verildiği “geleneksel düzeyde” kalıp kalmayacağını belirler (Cüceloğlu, 1993).

Freud, kişiliğin gardiyanı ya da kısıtlayıcı etmeni olarak işlev gören parçası için süperego ya da vicdan terimini kullanmıştır. Süperego, psikanalitik kuramda kişiliğin beş yaş dolayında en son gelişen üç parçasından biridir. Bu üç parçadan ilki olan id; içgüdüleri ve istekleri temsil eder. İd, benliğin doğasının tamamen doğuştan gelen bölümüdür ve baskı altında değildir. Daha sonra birey kendini dış dünyadan ayırt etmeye başlayınca ego oluşur. Ego, benliğin yürütme organıdır; içgüdülere, ihtiyaçlarını nasıl doyurması gerektiği konusunda rehberlik eder. Kişiliğin üçüncü ve en son gelişen sistemi süperegodur. Bu sistem çocuğun anne babası tarafından aktarılan ve ödül ve ceza uygulamalar ile pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplumsal ideallerin içsel bir temsilcisidir. Süperegoyu ilgilendiren konu, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip, toplum ya da toplumu temsil edenler tarafından onaylanmış ölçülere göre davranmaktır. Süperego, bireyi yanlış davranışlara girişmekten koruma işlevini görür. Altı ile on bir yaşlar arasında yer alan örtülü dönemde gelişmeye devam eden süperego, çocuğun benlik koruma mekanizması haline gelir. Çocuğun kısıtlamaları daha önce açık olarak anne baba kontrolünde iken, daha sonra çocuğun kendi kısıtlamaları haline gelir. Ergenlik döneminde öğretmenler, otorite figürleri ve kahramanlar ahlak modelleri olarak işlev görebilirler (Windmiller, 1995; Akt. Uçal, 2006).

Ahlaki gelişim konusunda en kapsamlı çalışmaları yapmış olan araştırmacılardan biri de Piaget'tir. Ona göre ahlak gelişimi bilişsel gelişime paralellik gösterir. Hiyerarşik bir sıra izleyen dönemler içinde ortaya çıkar. Bilişsel gelişim için geçerli olan ilkeler ahlaki gelişim

için de geçerlidir. Ahlaki yargıyı odak noktası yapan Piaget, her bireyin ahlaki gelişim sürecinin kendisine özgü bir yapı taşıdığını belirtir (Selçuk, 1999).

Çocuklarda ve erişkinlerin ahlak yargılarının farklı düşünce mekanizması sonucu geliştiğini vurgulayan Kohlberg, ahlak anlayışı ve gelişimini davranış boyutunda değil, düşünce boyutunda ele almıştır. Kohlberg'e göre insanlar "karşılıklık" ahlakından "evrensel" ahlaka doğru gelişim göstermektedir. Kohlberg insanların "dürüstler grubu", "yalancılar grubu" gibi kesin sınıflamalar ile aynı kategorilerde değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Aksine, insanlarda ahlaki karakterin gelişime bağlı bir süreç olduğunu vurgulamıştır. (Aydın, 2005).

Ergenlik çağından başlayarak gençler soyut düşünce yetilerini kullanarak ana babalarının davranışlarını yeniden değerlendirmeye başlarlar. Onların doğru dediklerinin her zaman geçerli olmadığını görürler. Tutarsız davranışları daha iyi ayırt eder, çelişkileri sezerler, tartışmaya girer, eleştirirler. Ergen bunu yaparken kendine özgü bir ahlak anlayışı, tutarlı bir değer sistemi yaratmaya çalışmaktadır. Ergen durmadan değişen duygularıyla, çeşitli dış etkiler arasında bocalar. Arkadaş kümelerinin, ilişkiye girdiği öğretmenlerini, öteki yetişkinin ve genelde eviyle dış dünyanın görüş ayrılıklarını uzlaştırmaya çabalamaktadır. Her koşulda en doğru davranışı seçmek, en uygun tutumu takınmak kolay değildir. Ana babasından öğrendiği sade kurallar ergenin yeni karşılaştığı durumlarda yetersiz kalabilir. Bu nedenle yeni koşullara uyum sağlaması, birçok seçenektan birini seçmesi gerekmektedir (Yörükoğlu,2000).

2.3.6. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim

Duygu; organizmanın fizyolojik uyarılar karşısında bütünsel bir tepki olarak yaşadığı farkındalık durumu, uyarıcılara karşı verilen içsel ve öznel tepkidir. Bu içsel ve öznel tepkiler, çeşitli davranışsal tepkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Duygusal gelişme; uyarıcılara karşı içsel ve öznel tepkilerin gelişimi ve davranışların bu tepkilere koşullanması anlamına gelmektedir(İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Çocukların, ergenlik yıllarına erişinceye kadar olaylara ve kişilere yönelik duygusal tepki örüntülerini geliştirmiş olmaları önemlidir. Ergenlik döneminde gösterilen duygusal tepki örüntüleri çocuklukta yavaş yavaş ortaya çıkan örüntülerin devamı niteliğindedir (İnanç, Bilgin, Atıcı, 2007).

Ergenler duygulara çok önem verirler ve kararlarının büyük bir kısmını duyguları ile alırlar. Ergenin duygusal yönden sağlıklı gelişebilmesi için bedenindeki değişiklikleri kabul etmesi ve değişen bedene yeni imajlar geliştirmesi gerekmektedir (Yavuzer, 2005).

Buluğdan başlayarak ergenin duygularında artma olur. Üzüntü, sevinç, öfke, korku gibi duyguların ifade edilmesinde bu yoğunluk göze çarpar. Fakat ergenin duygusal tepkileri düzenlilik göstermez. Hem duygusal durumlarının değişim hızı çabuktur hem de duygularında istikrarsızlık vardır. Ergenin aynı olaya bir gün ara ile gösterdiği tepki değişik olabilir. Ergenlikteki cinsel içerikli beğenme ve beğenilme arzusu bireye heyecan veren bir duygudur (Hurlock, 1987; Akt. Akınlar, 2006).

Artan duygululuk ve coşku hali ergende duygularını dışa vurma ve ifade etme ihtiyacını doğurur. Olumsuz duygular el, kol hareketleri, yüz ifadesi ve bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken, heyecan, coşku ve karşı cinse yönelik duygular şiir veya öykü yazma, hatıra defteri tutma aracılığı ile kâğıda yansıtılır. Aşık olma, mahcubiyet ve çekingenlik, aşırı hayal kurma, tedirgin ve huzursuz olma yalnız kalma isteği çalışmaya karşı isteksizlik çabuk heyecanlanma gibi duyguların sıklığı artar. Duygularla ilgili gelişim, doğumdan itibaren hayat boyu devam eder. Ergenlikte genel olarak kızların erkeklerden daha önce duygusal olgunluğa ulaştıkları söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2004).

Ergenlik dönemi duyguların düzenlenmesinin ortaya çıkması için fırsatlar zamanıdır. Çünkü ergenlik dönemine doğru bir geçiş, duygusal canlanmanın yeni deneyimlerini ortaya çıkaran fiziksel, psikolojik ve sosyal geçişlerle birlikte gerçekleşmektedir. Duygusal deneyimler özellikle ergenlik döneminde daha yoğundur. Buna bağlı olarak ergenler

kendilerinden daha genç ve yaşlı olanlara nazaran daha sık ve şiddetli duygular yaşamaktadır. Ayrıca duyguların düzenlenmesinin altında yatan hormonal, sinirsel ve kavramsal sistemlerin çoğu ergenlik dönemi süreci boyunca olgunlaşmaktadır (Silk ve Ark,2003).

2.3.7. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, bireyin yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir bir biçimde davranmayı öğrenmesidir. Sosyal gelişim, bir süreçtir ve doğumdan itibaren ilk anne baba iletişimi ile başlar ve ömür boyu devam eder (Kulaksızoğlu, 2004).

Ergen bu dönemde; hem kendindeki değişmelere, hem de aile ve toplumun beklentilerine uymak durumundadır ve böyle bir geçiş döneminde, toplumsal değerleri kabul etmekte de zorlanmaktadır. Toplumun ergenden beklediği yetişkin rolünü, ergenin üstlenmeye henüz hazır olmaması, iç çatışmalara ve bunalımlara neden olmaktadır. Ergenlik döneminde toplumsallaşma, ergenin içinde bulunduğu toplumun alışkanlık, değer, tutum ve inançlarını öğrenme ve uygulama sürecini olduğu kadar, bireyin biyolojik kökenli içgüdülerini, toplumun değer yargılarını ve davranış kalıplarını içine yerleştirmesini gerektiren bir süreç olarak da etkin olmaktadır (Akers and Lee 1999; Akt. Dinçer, 2008).

Sosyal çevrenin özelliklerinin ergenlik dönemindeki bireylerin ihtiyaçlarını karşıladığı iyi bir çevre uyumu, davranışsal ve psikolojik problemlerin olasılığını azaltmakta ve böylece çocukluktan ergenliğe geçişte kolaylık sağlamaktadır. Tam tersi kötü bir çevre uyumu ya da ergenin ihtiyaçları ile sosyal çevrenin birbirini karşılayamaması sosyal ve psikolojik gelişimde problemlere neden olmaktadır (Poncelet,2004).

Ergenin sosyalleşme süreci, onu yetiştiren aile yapısına bağlı olarak yönlendirilmektedir. Aile, ergenin gelişimini etkileyen tek faktör değildir. Arkadaşlar, içinde yaşadığı toplum ve

bireyin doğuştan getirdiği özellikler de gelişim ve sosyalleşme üzerinde büyük rol oynamaktadır (Özbay ve Öztürk, 1992).

Çocukların ve ergenlerin çevreleriyle ilgili önemli bir yön olarak kendileriyle ilgili bilgi yani geribildirime ihtiyaçları vardır. Kendileri hakkında oldukça pozitif bilgi elde eden bireyler daha pozitif, destekleyici bir çevrede, kendilerini daha sosyal görmektedirler. Kendileri ile ilgili pozitif bilgi almak ergenler için önemlidir. Geribildirim bireylerin kendini kavramalarındaki gelişim için de çok önemlidir (Cassidy ve Ark., 2003).

Kendilerini mutlu ve değerli hisseden, sorumluluklarını bilen, birbirine güven duyan bireylerden oluşmuş sağlıklı aile ortamlarında gençlerin hızlı değişimlerine ayak uydurmaları, kendilerini kabul etmeleri ve kimlik geliştirmeleri başarılı bir şekilde olmaktadır. Anne babaların gençlik dönemindeki çocuklarıyla iyi ilişkiler kurabilmeleri için öncelikle kendi aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekmektedir (Alisinanoğlu,2002).

3. ANNE BABA ERGEN İLİŞKİSİ

Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülebilir. Çocuk bu sahnede, insan ilişkilerini, bütün karmaşık yönleri ile gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da evde öğrenir(Yörükoğlu, 1994).

Ergenin ailesi ile ilişkilerinde anne-baba tutumunun önemli bir rolü vardır. Anne-babanın çocuklarına gösterdiği davranışlarda genellikle iki temel değişken vardır. Bunlar “sevgi” ve “kontrol” değişkenleridir (Temel-Aksoy, 2001). Çocuklarına karşı sıcak ve duyarlı olan anne-babalar, çocuklarıyla ilgilenmekte, onların duygusal gereksinimlerine cevap verebilmekte, onlarla yeterince vakit geçirebilmektedirler. Buna karşın sıcaklık- duyarlılık boyutunun diğer ucunda yer alan anne-babalar, çocuklarıyla hiç ilgilenmemekte ve hatta zaman zaman onlara karşı düşmanca davranışlar sergileyebilmektedirler. Sıcak anne- babalar çocuklarının mutsuz oldukları zamanları farkedebilmekte ve onları rahatlatılabilmektedirken ilgisiz ve düşmanca davranışlar sergileyen anne babalar çocukların duygusal durumlarına çok az dikkat göstermekte, onları rahatlatmak adına çaba sarf etmemektedirler (Hetherington, Parke, Ladd & Locke, 2006).

Ergenlik dönemindeki bireyler için yaşıtlarıyla ve diğer yetişkinlerle yeni ilişkiler kurmaları, aile dışındaki araştırmaları için aile desteğindeki güven duygusu gerekmektedir. Ailelerin pozitif yaklaşımı ergenin olgun davranışlar sergilemesini sağlar (Collins ve Laursen,2004).

Offer ve Schanert-Reichl'a (1992) göre, ergenlik döneminde ana-baba-ergen ilişkilerinde duygusal boyutta bazı değişiklikler olmaktadır. Aile ile birlikte geçirilen zaman süresi azalmıştır, ana-babaya karşı gelme ve meydan okuma artmıştır. Daha önceki yıllarda kendilerine bağımlı olan ve hayranlık duyan çocuklarındaki bu değişim ana-babalarda huzursuzluk ve endişe yaratabilir.

Ergenlik dönemindeki birey, ebeveynleriyle daha az zaman geçirmekte ve ebeveynlerinden uzaklaşmaktadır (Steinberg, 2007). Ergen özerklik elde etmeye çalışırken aile çocuğu üzerindeki kontrolünü artırma eğilimi göstermektedir (Hortaçsu, 2003).

Hem ana-babaların hem de ergenlerin anlamakta zorlandığı gerçek, aslında var olan bir ilişkinin farklı iki biçimde algılanmasıdır. Ana-baba, emek harcadığı ve yatırım yaptığı ailesini bir arada tutmaya çalışırken, ergen artan bağımsızlık gereksinimi nedeniyle aile bağlarını gevşetmeye ve ana-babasına daha eleştirel bakmaya başlar. İlişkinin doğasına yönelik bu farklı algılar, anlaşmazlıklara ve gerginliğe neden olmaktadır (Grotevant, 1998).

Ailenin çocuğa aşırı kati davranması veya çok hoşgörülü yaklaşımları, ergeni reddetmesi, ergeni arkadaş ortamına daha çok iter. Bu durum ergenin arkadaş grubuna yönelmesine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda arkadaş grubunun olumsuz benlik kavramı ile bağ kurmasına neden olur ve ergenin arkadaşlarına körü körüne bağlı olmasına neden olur (Oskay, 1981).

Çocukluk döneminde davranışların sosyalleşmesi, yüksek sosyal davranışlar, empati, sorumluluk gibi özelliklerin aile desteği, aile modeli, olumlu aile disiplin yöntemleri ile alakalı olduğu belirtilmiştir. Bunlar ergenlik dönemi için de geçerlidir (Morrissey ve Wilson,2005).

Ergen davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma gereksinimi vardır. Bu gereksinimi karşılayan ve ergenin yaşamında etkili olan toplumsal kurum ailedir. Sosyalleşme bebeklik döneminde başlar. Kuşkusuz sosyalleşmenin birinci derecede etkisi anne babadır. Her birey diğer insanlara karşı olan davranışlarının nasıl olacağını hayatının ilk yıllarından itibaren çevresindekilerin davranışlarını gözleyerek onları taklit ederek ve kendisine karşı yapılan davranışları tekrarlayarak öğrenir. Ergen için sosyal olmak, birey olarak grup tarafından kabul edilebilecek ve birlikte olmaktan hoşlanılacak şekilde davranmak demektir. Ergenlik

dönemindeki birey toplumun değer yapılarını öğrenip bu değer yargılarıyla çatışmadan yaşamasını öğrenmek zorundadır (Akt: Temel ve Aksoy,2001).

Ergenlik döneminin gelişme aşaması sürecinde, genç birey bağımsızlık için çabalar ve onları hayatları boyunca etkileyecek bazı kararlar almaya başlar (Yavuzer,2005). Sağlıklı bağımsızlık, ergenin yaşantısında önemli bir yeri olan kişilerle ilişkilerini zedelemeyen yaşamını bir yetişkin olarak sürdürebilmek için gerekli olan becerileri elde edebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesidir (Spear ve Ark,2004).

Ergenlik döneminde ana-baba ve ergen ilişkilerini etkileyen faktörlerden birisi, bu ilişkide yaşanan anlaşmazlık ve çatışmaların şiddeti, sıklığı ve nasıl çözümlendiğidir. Ana-baba ve çocukları arasındaki anlaşmazlık ve çatışmalar ergenlik dönemi ile artar. Erken ergenlikte daha çok ev işleri, oda temizliği, yatma zamanı gibi konularda çatışma yaşanırken, orta ve geç ergenlikte kız-erkek arkadaşlıkları, sokağa çıkma gibi konularda çatışma yaşanmaya başlanır (Kyle, 2002).

Ergenlik döneminde, ergen yetişkin olmak için çaba harcarken, bağımlılık ve bağımsızlık arasında ikili duygular yaşar, ana-babasına karşı sevgi ve öfke duygularını birarada hisseder. (Montemayor, 1986).

Anne ve baba arasındaki çatışmalara tanık olan ve huzursuz bir aile ortamı içinde yetişen çocuklar, bu durumdan olumsuz şekilde etkilenerek, çeşitli uyum ve davranış bozuklukları geliştirmektedirler. Sağlıklı anne baba ilişkisi bireylerin birbirlerine sevgi ve saygı gösterdiği, birbirlerinin düşüncelerine hoşgörüyle baktıkları, birbirlerine güven duydukları ve birbirlerini destekledikleri ilişki olmaktadır (Yavuzer, 2009).

Çocukların anne ve babalarını taklit etme eğilimleri bulunmakta ve bunun sonucunda, anne ve babalar birbirleriyle kurdukları olumlu, sıcak ilişkiler ile çocukları açısından mükemmel modeller olabilmektedirler. Çocuklar kişilerarası ilişkilerde nasıl davranmaları gerektiğini anne ve babalarını gözlemleyerek öğrenebilmekte anne-babalar tartışmaları

esnasında saldırgan ve öfkeli davranışlar sergilediklerinde çocuklar da bu davranışların problemlerin çözümünde veya çatışma içerikli durumlarda uygun ve kabul edilebilir yöntemler olduklarına inanmaktadırlar. Genellikle bu tarz çözüm yollarını uygulayan çocuklar, bu davranışlarını kendilerinden daha güçlü ve büyük olan anne-babalarına değil, daha sıklıkla akran gruplarıyla olan etkileşimlerinde sergilemektedirler (Bandura,1989; Akt.:Grych ve Fincham, 1990). Açıkça sergilenen çatışmalar ve tartışmalar, çocukların davranış problemleri üzerinde gizlenen çatışmalar veya evlilikle ilgili doyumsuzluklardan daha fazla etkili olmaktadır (Grych ve Fincham, 1990).

Anne ve babanın çatışmaya rağmen birbirleriyle yapıcı biçimde etkileşim kurmaları ve anlaşmazlığa düştükleri konuyu çözümleyebilmeleri, çocukta ilişkilerde yaşanan sorunların çözümlenebilir olduğuna ilişkin olumlu bir algıya yol açabilmektedir (Grych ve Fincham, 1990).

Ergenlik döneminde, ana-baba ve ergen ilişkilerinde birtakım anlaşmazlık ve çatışmaların yaşanması ergen, ana-baba ve tüm ailede oluşan değişikliklerle kaçınılmaz hale gelebilir. Ana-baba ile yaşanan olumsuz ilişkiler ve ciddi çatışmalar ergenin uyumunu bozabilir. Çatışma sırasında aile üyeleri arasındaki iletişimin niteliği, çatışmanın yapıcı ve yıkıcı etkilerini belirler (Montemayor, 1986).

Ana-baba ve ergen çatışmalarının düzeyi aile ortamı ve algılanan ana-baba tutumları tarafından belirlenmektedir. Sıcak ve destekleyici aile ortamı, bu ilişkide yaşanan anlaşmazlıkların başarılı bir şekilde çözümlenmesini ve çatışmaların ılımlı düzeyde kalmasını sağlarken, soğuk ve baskıcı aile ortamının çözümlenemeyen anlaşmazlıklara ve ciddi çatışmalara neden olduğu ve bu durumun ana-baba ve ergen ilişkisini zayıflattığı ileri sürülmektedir (Patterson ve Bank, 1989).

Her çocuğun ve her ergenin kendini ifade edebilmesi, çatışmalarını çözebilmesi için gereksinim duyduğu ve ortalama koşullarda ailece karşılanan bazı temel destek işlevleri vardır. Bunlar, değer verilme, onaylanma, yol gösterilirken aynı zamanda korunma,

sınırlandırılma ve özgür bırakılma dengesi içinde kurulan, birliktelik ve bireyselliği destekleyecek bir açık iletişim içinde ortaya çıkar (Bahçivan-Saydam ve Gençöz,2005).

3.1. Ana-Baba Ergen İlişkileri Konusundaki Kuramsal Açıklamalar

3.1.1. Psikoanalitik Kuram: Freud ve Psikoanalitik yaklaşımın diğer öncüleri ana-baba çocuk etkileşimini vurgulayan ilk kuramcılardır (Hall ve Lindzey, 1978; Akt: Hakan, 2003). bu modele göre, anne-babanın çocuğuna karşı gösterdiği davranışlarının belirlenmesinde ebeveynlerin inançlarının, çocuğun sosyal yapısının, kişilik gelişiminin, toplumsal kimliğinin ve cinsiyetinin büyük rol oynadığı düşünülmektedir (Yılmaz, 2000).

3.1.2. Gelişim Kuramı: Erikson, anne-baba tutumunun yaşamın ilk yıllarında, çocukta, temel güven duygusunun gelişmesinde çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Eğer çocuk, özellikle annenin kendini seven koruyan ve gereksiz yere terk etmeyeceği duygusunu yaşarsa, yani bu duyguları anne hissettirirse, çocuk kendine güven duygusunu geliştirmeye başlar. Bu da çocuğun kendine ve dış dünyaya güvenmesi demektir (Ekşi, 1982).

3.1.3. Bağlanma Kuramı: Bağlanma teorisi temel olarak Psikoanalitik gelenekten gelen İngiliz John Bowlby'nin bağlanma ve nesne ilişkileri kuramına dayanmaktadır. Bağlanma teorisi anne-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisine ve bununla ilişkili olarak genellikle çiftler arasındaki ilişkilerin doğasına eğilir.

Aile ilişkilerini anlamada bağlanma kuramının önemli bir yeri vardır (Bowlby, 1980). Bu kurama göre, çocuklar ve ergenler için bağlanma figürleri psikolojik ve duygusal uyum açısından önemlidir (Collins ve Laurson, 2000).

Çocuk büyüdükçe, ona güvenlik ve bakım sağlayan kişilerle bağlanma düzeyi değişmeye başlar. Bağlanma devam eder ancak doğası ve ifade ediliş şekli değişir. Küçük çocuklar ana-babalarının her dediğini yapar, onlarla gezerken, ergenler ana-babaları ile bir yere gitmekten

hoşlanmazlar. Ancak ana-babalarının desteğine ve yönlendirmesine her zaman gereksinim duyarlar. Ergenlik döneminde, hem ergenin hem de ana-babanın temel görevlerinden bir tanesi, bağımsızlık ve bağlılık arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Ana-baba ve ergen arasındaki bağ korunurken aynı zamanda ergenin bağımsız davranışlarının desteklenmesi gerekmektedir. Ergenlik dönemi, ana-baba ve ergen arasındaki bağların ve ilişkilerin koptuğu bir dönem değil, yeniden gözden geçirildiği ve düzenlendiği bir dönemdir. Bu nedenle ergenin bağımsızlık isteğini uygun destek ve bağlarla teşvik eden ana-babalar ergenin psikolojik sağlığı ve sosyal uyumu için iyi bir ortam hazırlamış olurlar (Baxter ve Montgomery, 1996).

3.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı: çocuklar birçok davranışları anne ve babalarını model olarak öğrenirler. Bu dönemde olumlu davranışların pekiştirilmesi önemlidir. Ailede alt sistemler hiyerarşik olarak düzenlenmiştir ve ana-babalar ergenlerden daha yüksek bir statüde bulunduğu için, onların çocuklarına ve birbirlerine karşı olan davranışları ergenleri etkilemektedir. Davranış kalıpları ergenler tarafından model alınır ve kardeş, arkadaş gibi diğer tüm ilişkilerine uyarlanır. Babasından sürekli dayak yiyen ve aşağılanan bir ergen, kardeş ve arkadaş ilişkilerinde saldırgan davranışlar gösterip, onlara şiddet uygulayabilir. Bu durumda ana-baba davranışları ve ana-baba-ergen ilişkileri, ergenin sosyal uyumunun belirleyicisi olmaktadır (Crain, 1987).

Sosyal öğrenme kuramlarının temeli, Tarde'in (Akt: İçli,1998), "taklit" teorisine dayanır. Ona göre, kişiler bir elbise modelini kopya eder gibi, davranış şekillerini taklit ederler.

3.1.5. Ekolojik kuram: Bu kuram insan gelişiminde sadece ailenin değil tüm çevrenin etkisi üzerinde durmakta, ergenin sürekli değişen sosyal ve kültürel çevresine uyumuna odaklanmaktadır. Bu kuram gelişime, sosyo-kültürel bir bakış açısından bakmakta, mikrosistem, mezosistem, eksosistem ve makrosistem olmak üzere dört çevresel sistem tanımlamaktadır (Bronfenbrenner 1993).

Mikrosistem, bireyin içinde bulunduğu aile, okul, arkadaşlar gibi en yakın çevresinden oluşmaktadır. Birey bu sistemlerde aktif rol oynamakta, sistemler ise birbirleri ile doğrudan

etkileşmektedir. Bazı mikrosistemler arasındaki etkileşim daha yoğunken, bazıları arasındaki etkileşim daha azdır. Farklı mikrosistemlerin önem dereceleri, ergenin gelişim süreci içinde değişiklik göstermektedir. Ergenlik döneminde arkadaş mikrosisteminin önemi ve etkisi artar. Mikrosistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için, sistem içinde bulunan diğer kişilerle karşılıklı etkileşim önemlidir. Bu karşılıklı etkileşimin bozulması sistemde sorunlara neden olur. Anne baba ve ergen ilişkisinde, hem anne-babanın hem de ergenin birbirlerinin istek ve gereksinimlerine karşılıklı olarak cevap vermesi bu ilişkiyi güçlendirirken, aksi durumda aralarındaki iletişim bozulmaktadır.

Mesosistem, mikrosistemler arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Aile-okul, ailearkadaşlar arasındaki ilişkiler mesosistemi oluşturur. Mikrosistemlerin herhangi birinde yaşanan sorun mesosistemi de etkilemektedir. Ailesi tarafından reddedilen bir ergenin öğretmenleri ile de olumlu ilişkiler kurmada zorlanması örnek olarak verilebilir.

Eksosistem, bireyin aktif rol almadığı ancak doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiği belli yapıları kapsamaktadır. Annenin çalışma saatlerinin ergen çocuğu ile olan ilişkilerini etkilemesi bu yapıya örnek verilebilir.

Makrosistem, ergenin yaşamına doğrudan etki etmez, ancak ergen gelişiminin toplumsal temelini oluşturmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu kültür, davranış kalıpları, inançlar, değerler makrosistemi oluşturur.

3.1.6. Sistem Kuramı: Bu kurama göre ergenlik dönemine ulaşan çocuk, artan bağımsızlık ihtiyacı nedeniyle aile sınırlarına meydan okumaya başlar. Ana-baba-ergen arasındaki ilişki, ergenin sisteme girip çıkmasını kolaylaştırıcı yönde değişmelidir. Bazen ergen kural ve düzene karşı gelerek aileden bağımsız kararlar alabilir. Ancak üzüntü ya da gerilim yaşadığında, ana-baba desteği için geri dönebilmelidir. Bu dönemde, ana-baba-ergen ilişkisi daha esnek olmalı ve yaşa uygun bağımsız davranışlar desteklenmelidir (Carter & McGoldrick, 1999).

3.2. Anne- Baba Tutumları

Ana-baba ve ergen ilişkilerini etkileyen bir diğer etmen, ana-baba tutumlarıdır. Ana-babaların çocuklarını büyütürken gösterdikleri tutum ve yaklaşımlar, ergenlerin ana-babalarına ve ilişkilerine olan algısını etkilemektedir.

Anne babaların çocuklarına karşı uyguladıkları tutumlar çeşitli şekillerde sınıflandırılmakla birlikte, Baumrind(1971) anne baba tutumları demokratik anne baba tutumu, koruyucu/ istekçi anne baba tutumu ve otoriter anne baba tutumu olmak üzere üç başlık altında gruplandırılmıştır.

Demokratik anne baba tutumu, çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan tutumdur. Bu tutumu uygulayan anne babalar çocuklarına koşulsuz saygı ve sevgi gösterirler. Çocuklarını hem denetler hem de onların ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak tanırırlar. Anne babaların davranışları birbiriyle tutarlı, kararlı ve güven vericidir. Belli sınırlar içinde çocukların bazı davranışları yapmalarına izin verilir ve böylece onların sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanmış olunur. Anne babalar her çocuğun kendine özgü bir gelişim kapasitesi olduğunu bilir, bu nedenle çocukların özgürce gelişmesi, yeteneklerini ortaya çıkarması ve kendini gerçekleştirmesine izin verilir (Baumrind, 1966).

Baumrind'e (1972) göre, demokratik ana-baba tutumu, ergenlerin bağımsızlığını, kendini ifade edebilme yeteneğini ve akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir.

Koruyucu/ istekçi anne baba tutumunda, anne babalar çocukları aşırı korur ve denetlerler. Çocukların yapabileceği pek çok şey anne baba tarafından yapılır ve böylece çocukların yaşayarak öğrenmelerinin önüne geçilmiş olunur. Her konuda gereğinden fazla müdahale edilerek, çocukların kendilerine yeter hale gelmelerine ve kendilerine güvenmeyi öğrenmelerine engel olunur (Navaro,1989).

Otoriter anne baba tutumunda, anne babalar çocuğun gelişim düzeyini, kişilik özelliklerini ve isteklerini dikkate almadan, çocuktan kendilerinin uygun gördüğü gibi davranmalarını isterler. Çocuklar çok sık cezalandırılır. Böyle bir ortamda büyüyen çocuklar öfke ve kızgınlık gibi duygu ve düşüncelerini açıkça belirtmezler. Otoriter tutumun çocuklarda bağımsız kişilik gelişimini engellediği, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyini arttırdığı ve benlik saygısı düzeyini düşürdüğü görülmektedir (Maccoby ve Martin, 1983).

4. ERGENLİK DÖNEMİNDE AKRANLARLA İLİŞKİLER

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde ergenler, birçok gelişim alanında değişiklik yaşamaktadırlar. Bu dönemde ergenlerin, ebeveyn ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri de farklılaşmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk için en etkili kişiler anne baba iken, okul dönemiyle birlikte arkadaşların çocuk üzerindeki etkileri hissedilmeye başlamaktadır. Ergenlik dönemi ise, arkadaş değerlerinin önem kazandığı bir evredir (Kulaksızoğlu 2000).

Ergenlikte, önceleri az sayıda ve kısa süreli olan arkadaşlıklar, zamanla yerini yakın arkadaşlıklara bırakmakta ve bu yakın arkadaşlar ergenin toplumsallaşmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca yakın ilişkiler, sosyal ilişkilerin en önemli alanını oluşturmakta ve hayatın her döneminde farklılık gösteren ihtiyaçların doyurulması, karşılaşılan güçlüklerle uyum sağlayabilme durumunu etkilemektedir. Yakın bir arkadaş, ergenin bir yandan hayat görüşünün geçerliliğini onaylarken, diğer yandan onu geçici ya da derin bir sadakate dayalı yeni arkadaşlar edinmek ve farklı yoğunlukta arkadaşlıklar kurmak üzere yetişkinliğe hazırlamaktadır. Yakın arkadaşlar ayrıca, ergenin kendisini benzerleri ile kıyaslayarak değerlendirmesini ve tanınmasını sağlamakta, tek başına yapmaktan korktuğu ya da zevksiz ve anlamsız bulduğu bazı deneyimleri birlikte yapmalarına yardımcı olmaktadır. Arkadaşlarla birlikte olma, onlarla bir iletişim ve etkileşim içinde bulunma ergenlerin kendilerini tanımaları, başkalarının kendilerini nasıl algıladıklarını fark etmeleri ve arkadaşları arasında göreceli olarak kendi konumlarını algılamaları açısından, sosyal gelişimlerine önemli katkılarda bulunmaktadır (Saraçoğlu 2000).

Arkadaş ilişkileri ergenlerin psikolojik ve sosyal gelişiminde hayati bir rol oynar. Ergenin hem cinsiyle ve karşı cinsle olan ilişkileri onların ikinci hayatlarının rotası hakkında belirleyici olur. Bu dönemde akranlarıyla sorunlar yaşayan ergenler muhtemelen ileriki yaşamlarında da engellerle karşılaşacaklardır (Mussen ve Ark,1990).

Beklentiler karşılanmadığında erken ergenlikteki arkadaşlıklar hayal kırıklığı yaratabilir. Ergenin arkadaş kurmadaki güdüsü ne kadar yoğun ve narsistik olursa arkadaşlığı sürdürmek de o kadar zorlaşır. Bir kez hayal kırıklığı yaşadktan sonra engellenen, henüz olgunlaşmasını tamamlamamış olup değişkenlik yaşayan ergen, yoğun duygularla hareket edebilir; bu nedenle arkadaşlık geçici de olsa bozulabilir. Toplumsal desteğin değerli bir kaynağı olabilen arkadaşlık bazen toplumsal gerilimle sonuçlanabilir (Moran ve Eckenrode, 1991).

Arkadaşlıklar temelde, aile ilişkilerinden farklıdır. Aile ya da kardeşlerle olan ilişkilerden daha eşitlikçidir. Arkadaşlık, bağlılık ve seçime dayanır. Aynı zamanda aile ilişkilerinden daha değişkendirler. Ergenlik dönemindeki bireyler arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde, aileleriyle olan ilişkilere göre, tartışmalarda daha sakin ve anlaşmazlıkları çözmede daha eşitlikçidir. Bunun nedeni arkadaşını kaybetme bilinci olmaktadır (Akt:Papilia ve Ark.,2004).

Ergenler arkadaşları ile ailelerinden daha fazla zaman geçirirler. Ergenlerin geliştiği ve sosyal yeteneklerini denediği yerler arkadaş gruplarıdır. Ergenler birbirlerine hangi davranışların kabul edilebilir ve hangisinin kabul edilemez olduğunu belirtmekte aceleci/sabırsız davranırlar. Ergenler her ne kadar zamanlarının çoğunu arkadaşları ile geçirseler de, konu değerler, eğitim ve uzun dönemli planlara gelince ebeveynin düşünceleriyle benzeşmeye yatkın oldukları hatırlanması gereken önemli bir noktadır(Ruffin, 2009).

Kızlar ve erkekler ergenlik dönemine girdikçe, arkadaşlık felsefesini, inançlarını, değerlerini ve arkadaşlıklardan beklentilerini ve gerçek arkadaşlık deneyimlerinin kesişimini

yeniden izleyip gözden geçirirler. Ergenlerin arkadaşlık yükümlülüklerini tanımlamalarında, sadakat, güven ve duygusal destek önemlidir (Azmita ve ark.,2005).

Ergenlik dönemindeki arkadaşlıklar, ergenin benlik değerini arttırmakta, sosyal becerilerinin gelişmesi için fırsat yaratmakta, bireysel gelişimini daha doğru bir biçimde değerlendirmesini sağlamakta ve bir gruba ait olma gereksinimini karşılamaktadır (Durmuşoğlu ve Doğru 2006). Çünkü ergenlikte, arkadaşlarca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek, benlik saygısının önemli bir koşuludur. Ergen, arkadaşları sayesinde kişiliğini oluşturmakta, kendini tanıyarak insanlarla birlikte mutlu yaşamayı öğrenmektedir. Ergenlikte arkadaş ilişkileri, kişilerarası ilişkileri deneme yanılma yoluyla öğrenmeyi sağlamakta ve bu sayede sosyalleşmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu dönemdeki arkadaşlıklar, sohbet, güven, para, bilgi paylaşımı içermekte ve fikirlerin paylaşımı, duyguları algılama becerisinin gelişimine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda arkadaşlık, ergenin yetişkinliğe geçişini kolaylaştıran sosyal rolleri hazırlamak için de gerekli bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda ergenlikte arkadaşlık ilişkileri, toplumsal ilişkilere öncülük etmektedir (Yörükoğlu 1996).

Ergenlikte arkadaş grubu, ergenlerin ya kendi istekleriyle ya da kendiliğinden içinde buldukları bir iletişim grubudur. Arkadaş grubu içinde olmak, konuşmak, dertleşmek, tartışmak, birlikte çalışmak, eğlenmek ya da gezmek, ergenlerde bir yandan tutum ve davranışların değişmesine yol açarken, diğer yandan da bireysel sorunların çözümünde endişe, kaygı, gerilim, sıkıntı ve tedirginliğin azalmasında önemli rol oynamaktadır. Bir arkadaş grubu içinde bulunan ergenin, düşünme, karar verme, girişim ve yaratıcılık gücü artmaktadır (Köknel 1991).

Arkadaş grupları, ergenlerin sosyalleşmelerinin hızlandığı, sadakat, cesaret, katılım ve paylaşım duygularının geliştiği, düşünce, tutum ve yargıların özgürce ifade edilebildiği ortamlardır. Özgüvenin yanında ergenlere sosyal statü ve sosyal kabul duygulan da kazandırmaktadır(Döğücü, 2004).

Arkadaşlıklar, ergenlerin faaliyetlerini etkileyen, bu faaliyetlerin bireyler tarafından genelleştirilmesini sağlayan ergenlik döneminin başından sonuna kadar ortaya çıkan cinsiyetler arası karşılıklık ve ilişkilerdeki önemli değişiklikleri ortaya koymaktadır.

Kavramsal gelişimler, ergenlik dönemindeki bireylerin kendileri ve başkalarının davranış, duygu ve ilişkileri üzerinden hareket etme kabiliyetlerini artırmakta ve arkadaşlık deneyimlerinin uygulanması hakkında yeni ve etkili fikirlerle sonuçlanmaktadır (Akt:Azmita ve ark.,2005).

Kızların arkadaşlıkları genelde erkeklere göre daha derin ve daha birbirine bağlıdır. Bununla birlikte arkadaşlıklarında kızlar daha fazla empati, daha fazla etkilenme ihtiyacı, dostluk ilişkilerinde isteklilik ve bunun devamını sağlama özellikleri gösterirler (Akt:Azmita ve ark.,2005). Erkekler ise yalnızca birkaç yakın arkadaşlığa sahip olurlar ve bu ilişkilerin çok azında dostluk ilişkileri kurarlar. Bunun nedenleri; zayıflıklarını saklama, erkekliklerini kanıtlama gibi etmenleri kapsamaktadır(Galambos,2004).

Ergenlik döneminde arkadaşların ergen üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Arkadaş gruplarının ergenin agresif dürtülerini kontrol etmelerine(özellikle arkadaşlarının çatışma çözümünde kullandıkları olumlu stratejileri öğrenmede), duygusal ve sosyal destek elde etmelerine ve daha bağımsız olmalarına, sosyal, mantıksal becerilerin gelişmesine ve duygularını daha olgun bir şekilde ifade etmelerine, cinselliğe ve cinsel kimliğe ilişkin tutum geliştirmelerine, ahlaki yargılar ve değerlerin güçlenmesine, benlik algısının gelişmesine olanak sağlamak gibi pozitif işlevleri vardır(Siyez, 2009).

Arkadaş sahibi olma, arkadaşı olmayan ergenlerde gözlenen yalnızlık, kendine çok az değer verme ve depresyon gibi duygusal problemleri önlemektedir. Anti sosyal davranışları sergilemesini önleyebilmektedir. Yani problemleri hafifletmesinde arkadaşlık önemli bir etkidir. Fakat bu arkadaşlığın kalitesine bağlıdır (Susman ve Rogol,2004).

5. ERGENLİK ÇAĞI VE OKUL

Okul, öğrenciler için yeni bilgiler öğrenilen bir yer ve insan ilişkileriyle ilgili becerilerini geliştirebilecekleri bir ortamdır(Yörükoğlu, 1994). Genel anlamı içerisinde okul, belli bir yeri olan, belli bir süre devam eden, öğrenci ve öğretmeni değişen, geniş bir çevreye hitabeden, eğitim faaliyetini planlı ve programlı bir şekilde sürdüren, yani öğrenme faaliyetini organize bir ders faaliyeti olarak devam ettiren, genel ve mesleki çeşitler içerisinde şekillenen bir kuruluş olarak tanımlanabilir(Akyüz, 1982).

Okulun, toplumun genç nesilde yeniden yaratıldığı bir mekân ve temel fonksiyonunun ise toplumsal varlık yaratmak olduğunu belirten Durkheim, toplumsal varlığın ise, grubun düşünce, his ve alışkanlıklarının oluşturduğu bir sisteme benzediğini ifade ederek, çocukların okulda, ait oldukları toplumun ortak inanç ve davranış normlarını öğrenerek toplumdaki yerlerini aldığını çünkü okulun temel fonksiyonunun genç nesilleri toplumdaki ortak yaşama hazırlamak olduğunu söylemektedir.

Dewey'e göre okulun üç önemli görevi vardır; bunlardan birincisi, gelişmesi istenilen yeteneğin oluşma nedenlerini yalınlaştırma ve düzenleme; ikincisi, toplumdaki dirençli gelenek ve görenekleri arılaştırma ve ülküleştirme; üçüncüsü ise, gençlere kendi başlarına kaldıkları zaman, etkisinde buldukları çevreden daha geniş ve çok daha dengeli bir çevre yaratma gücü kazandırmaktır (Dewey, 1996).

Binbaşoğlu da benzer şekilde, okulun çocuğun ailede kazandığı toplumsal özelliklerin daha bilinçli bir şekilde geliştirildiği yer olduğuna işaret eder. Çocuğun, başkalarıyla iyi geçinmeyi, duygu ve düşüncelerini ortaya koymayı, başkalarının düşüncelerine saygı göstermeyi, kendi görüşlerini başkalarına kabul ettirmeyi, toplumun kararlarına saygı göstererek bunlara uymayı okulda oluşturulan toplumsal etkinlikler sayesinde öğrendiğini belirtmektedir(Binbaşoğlu, 1990).

Bireylerin okula girişten genel eğitimi bitirmelerine kadar geçen süreçte çocuklar ve ergenlik dönemindeki bireyler, okulda, evlerinin dışındaki yerlerden daha çok zaman geçirmektedir (Papilia ve Ark.,2004). Okul, ergenlik çağındaki pek çok ergenin hayatında merkezi bir öneme sahiptir. Yeni bilgiler edinme, yeni beceriler kazanma ve eskilerini törpüleme, spor, resim ve diğer aktivitelerde yer alma, yeni yerler keşfetme ve arkadaşlarla birlikte olma ergenin gelişimi için önemlidir (Eccles,2004).

Okul öğrenciler için yeni bilgiler öğrendiği, eğitildiği bir yer ve insan ilişkileri ile ilgili becerilerini geliştirecekleri bir ortamdır. Okul sosyalleşme için adeta bir deney yeridir. Öğrenciler okulda arkadaşları tarafından onaylanan davranışları benimser ve tekrarlar (Kulaksızoğlu,1998). Bireyin kişilik, psikolojik ve duygusal gelişimini zenginleştirir. Okul bireyleri gelecekteki eğitimi ve meslek alanlarına yönlendiren bir topluluk örgütlemesidir ve ergenin geleceğini belirler. Okul ergen için iyi bir modeldir (Temel ve Aksoy,2001).

6. SOSYAL GELİŞİM

Çağdaş ve Seçer (2002) sosyal gelişimi “doğumdan itibaren başlayan, yaşam boyu devam eden, kişinin başkaları ile iyi ilişkiler kurmasını ve içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayan bir süreçtir” şeklinde tanımlamaktadır.

Toplumsal beklentilere uygunluk gösteren kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen sosyal gelişmeyi, geniş anlamda bireyin doğumuyla başlayan bir evreyi dar anlamda ise günlük davranış gelişimini kapsar biçimde tanımlanabilir(Yavuzer, 2003).

Ayrıca Çubukçu (2006) sosyal gelişimi, “kişinin doğumdan yetişkin oluncaya kadar insanlara karşı geliştirdiği davranışların tümü” olarak değerlendirerek çocuğun içinde yaşadığı toplumun bir üyesi haline gelmesi sosyalleşme olarak alınabileceğini vurgulamaktadır.

Sosyal davranışların nasıl ve ne zaman öğrenildiği ile ilgili bilgileri sosyal gelişim kuramları vermektedir (Çetin ve diğerleri, 2001).

İnsan davranışını açıklayan kuramlardan biri olan Freud’un psikanalitik yaklaşımına göre, sosyalleşme, çocuğun ana-babasına duyduğu duygusal bağın uzantısıdır (Çetin ve diğerleri, 2001).

Erikson’un psikososyal gelişim kuramına göre insan yaşamı 8 evreye ayrılmıştır. Bireyin her bir gelişim döneminde başarması gereken gelişimsel görevleri vardır. Bir dönemdeki başarısızlık, bir başka gelişim döneminde tolere edilebilir. Bu gelişim evrelerini başarı ile atlatan insanlar, uygun sosyal davranış ve tutum içinde olanlardır. (Can, 2000).

Erikson’un psiko-sosyal gelişim kuramına göre, 12-18 yaş arası “ Kimliğe Karşı Rol Karmaşası” evresidir. Bu evrenin çözüm bekleyen temel sorunu; tutarlı bir benlik gelişiminin

anlatımı olan, bireyselleşme olgusudur. Bu dönemde ergen, özdeşim kuracağı davranış modellerine gereksinim duyar. Sosyal ilişkileri içinde kendisini kanıtlayarak varlığını kabul ettirmek amacı ile akran gruplarına yönelir (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Bilişsel kurama göre sosyal gelişim, bilişsel becerilerin kazanılması temeline dayanır. Geçirilen bilişsel gelişim, sosyal ilişki ve davranışlarda değişime yol açmaktadır (Çetin ve diğerleri, 2001). Ailenin değerlerine uygun düşen davranışların taklit edilmesi ile çocuklar sosyal davranışları öğrenirler (Ülgen ve Fidan, 1987).

6.1. SOSYALLEŞME

Dünyaya gelen birey-insanın, ailesinin, akraba ve komşuluk çevresinin, kent ve köylünün ve nihayet ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesi ve böylece toplumun bir üyesi haline gelmesidir (Kağıtçıbaşı, 1999). Bir başka ifade ile bireyin, yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp belli bir toplumla ve belli kümelerle bütünleştirilmesi sürecine toplumsallaşma (sosyalleşme) süreci denir (Williems, 1961).

Sosyalleşme, bir ferden doğuştan itibaren belli aşamalardan geçerek kendisinden beklenen uygun rol ve normlardan haberdar olma, toplumun üyeliğini kazanma sürecidir. Bu süreçte insan başta aile olmak üzere okul, akran grubu, iş hayatı ve kitle iletişim araçları önemli bir yer tutar (Erkal, 2006:102).

Sosyalleşme süreci, aile içinde, arkadaş grubu içinde, kısacası toplum içinde nasıl yaşanılacağına ve davranacağına dair sayısız kuralları içerir (Coşgun, 2012:3). Yani “sosyalleşme”yi bireyin, içinde yer aldığı küme ya da toplumun kurallarını öğrenme süreci olarak tanımlayabiliriz. Sosyalleşme süreci, uygun kalıpların, değerlerin ve hislerin öğrenilmesini ve içselleştirilmesini içerir (Güler, 2008:5). Sosyalleşmeyi aynı zamanda

kişinin içinde yer aldığı toplumsal kuralların daha genelde yer aldığı kültürel ortamın kendisinden beklediği şekilde davranmayı öğrenme sürecidir(Demir ve Acar, 1982).

Toplumsallaşma süreci aile, arkadaşlık, okul, uğraş vb. içinde akışkan bir süreçtir. Bireyin örgütlü bir yaşama biçimine uydurulması sürecidir (Ozankaya, 2007). Sosyalleşme süreci sayesinde toplum kültürü yeni kuşaklara geçmektedir. O halde sosyalleşme, toplumun norm değer ve inançlarını üyelerine nakletme mekanizmasıdır (Dönmezer 1994).

Sosyalleşme süreci, bir bireye başkalarıyla olan ilişkileri aracılığıyla, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi toplumun yargı ölçütlerinin, diğer tüm değer ve normların toplumca kabul edilebilir tutum ve alışkanlıkların, becerilerin iletilmesini kapsayan bir süreçtir (Tolan 1987).

Sosyalleşme hem birey hem de toplum açısından önemli bir süreçtir. Sosyalleşme sürecinde birey ihtiyaçlarını toplumun beklentilerine uygun bir biçimde karşılaması, toplumsal roller ile onları destekleyen tutumları uyumlu ve topluma yararlı bir hale gelir. Sosyalleşme ferde has bir benliğin doğduğu ve içinde yaşanılan grubun değer ve normlarının edinildiği bir süreç olmasının yanı sıra, aynı zamanda hem grup hayatını güçlendiren hem de ferdin gelişimini temin eden nesiller boyu tecrübe edilmiş olan sosyal bir denetim türüdür (Akınoğlu, 2002).

Sosyalleşmeyle birlikte bireyin, toplumsal hayatı için gerekli olan bilgi ve becerileri büyük ölçüde elde etmiş olmasına rağmen, bu bütün hayatı için yeterli düzeyde olmayacaktır. Dolayısıyla bireyin, her geçen gün yaşanan sosyo- kültürel değişmeler karşısında yeni bilgiler öğrenmesi de gerekmektedir. Bu bakımdan bireyin hayattaki başarısını bir ölçüde kendini gelişmeler karşısında duyarlı kılacak sosyalleşmeyle uyum göstermesi oluşturacaktır (Doğan, 1995).

Bireyler kendilerine özgü kişiliklerini geliştirirken, toplumsal deneyimlerini kendi kişiliklerine göre bireyselleştirerek bunu gerçekleştirirler. Böylece, bir bireyin kişiliğini

oluşturan toplumsal deneyimlerin toplamı hiçbir zaman diğer bireyinkinin aynısı olmayacak ve bu nedenle de her iki bireyin sosyalleşmesi farklı olacaktır (Tezcan, 1995).

Sosyalleşme, bireyin davranışlarını sadece değiştiren, sınırlayan veya denetleyen bir süreç değildir. Aynı zamanda, aktif ve yapıcı yönleri olan, hem biçimleyici hem de yaratıcı bir süreçtir. Başka bir deyişle, sosyalleşme, bireyi teşvik eden, motive eden, bireyde sonsuz bir şevk ve arzu çeşitliliği yaratan, bireyin gelişimi ve başarısına yönelik ve bireyin yaşamdan aldığı hazzı kuvvetlendiren bir süreçtir (Mutlu, 2008).

Kişilik bozuklukları bu bağlamda, uzun süredir devam eden ve toplumla uyum sağlamayan davranış biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilik özellikleri, bireyin işlev görme yeteneğini önemli ölçüde zedeleyecek kadar sert ve uyum sağlamayan bir hal aldığı anda, kişilik bozuklukları haline gelirler. Kişilik bozukluğu gösteren bireylerde stresle başa çıkmak ya da sorunları çözmek için uygun olmayan yollar kullanılır ve bunlar genellikle kendilerini pek huzursuz ya da kaygılı hissetmez ayrıca davranışlarını değiştirme gereği duymazlar (L. Atkinson, C. Atkinson ve R. Hilgard, 1995). Bundan yola çıkarak sosyalleşmenin bireysel amacının bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirmesine yardımcı bir rolü olduğu söylenebilir.

Birey dünyaya bir kişi olarak değil fakat bir kişi olabilme imkânları ile birlikte gelmektedir. Bu bağlamda, bir önceki başlığımızda da belirtmiş olduğumuz gibi, bireyin kişilik kazanmasında biyolojik olgunlaşma ve sosyalleşme süreçleri birlikte etkili olmakta ve bu süreçlerin sonuçlarını verebilmeleri için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kişiliğin oluşmasında biyolojik faktörlerin yadsınamaz önemi yanında bireylerin çevreyle olan ilişkileri sonucunda geçirmiş oldukları bir takım tecrübeler de önemli etkiler oluşturmaktadır (Dönmezer, 1994).

Ergenlik döneminde ise özdeşleşme ve arkadaşlık ilişkisi sosyal ve duygusal gelişiminin iki önemli yönünü oluşturmaktadır. Özdeşleşme devresi ile kastedilen ergenlik çağında, bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması yani özdeşleşmesi bu dönemin en önemli basamağını oluşturmaktadır. Erikson'a göre bu devrede birey hem cinsel hem de

mesleksel olarak benliğini oluşturma çabası içerisine girer. Bunun akabinde de Marcia'ya göre bu yapının iyi gelişmesi durumunda birey kendi özelliklerinin farkına varacak ve böylece kendisinin güçlü ve zayıf taraflarını iyice görebilecektir. Sonuç olarak ise birey daha gerçekçi bir benlik anlayışına sahip olabilecektir (Cüceloğlu, 2003).

Ergenlik dönemi adeta toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da ifade edilmektedir. Bu dönemin sonunda toplumsal davranışlarda olgunlaşma ve grupta genişleme görülmektedir. Birey, bu ergenlik döneminde değişen ve gelişen kişiliği içerisinde, yeni değerler arama, kişiliğinin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk kavramlarına cevap aramaktadır. Sonuç olarak bireyin, duygu, düşünce, tutum, davranış, eylem, amaç ve beklentilerinin oluşmasında, temel kişilik yapısı, gençlik çağına özgü psiko-sosyal özellikler ve gencin yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri etkili olacaktır. Böylelikle de birey, özdeşleşme, sorumluluk, özerklik sorunlarına çözüm arayabilecektir (Yavuzer, 1981).

Ergenlik döneminde birey, bilişsel, ahlak ve özdeşleşme alanlarındaki en önemli gelişmelerini tamamlayacaktır. Kuskusuz bu dönem genç bireyin arayış içerisine girdiği, anne-baba ve çevresine en çok ters düştüğü ve kendisiyle toplum arasındaki dengesizliğin en yoğun olarak yaşadığı bir devre olacaktır. Bu dönemde gencin en büyük dayanağı ve güven kaynağı ise arkadaşları olacaktır. Bu devrede hemen hemen her konuda dengesizlik içerisine girmiş olan gencin, arkadaşlık konusunda dengesizlik içerisinde olmadığı hatta arkadaşlarının üzerinde kurmuş olduğu etkinin neredeyse ailesinin etkisi kadar olduğu görülmektedir (Cüceloğlu, 2003).

6.1.1. SOSYALLEŞME VE KURUMLARI

Sosyalleşme kurumlarından bahsederken öncelikle belirtmemiz gereken öge; sosyalleşmenin toplum tarafından gerçekleştirilmesi olmalıdır. Yani sosyalleştirme bütünüyle toplum tarafından çeşitli kurumlar aracılığı ile belli ortamlarda yapılmaktadır. Bireyin sosyalleşmesinde ilişki içerisinde olduğu çevresi bu süreçte oldukça etkin bir rol oynamaktadır (Tezcan, 1995).

Sosyalleşme kurumları içerisinde pek çok alanı barındırmakla birlikte bu tezin konusu olan aile, akran ve okul ile ilgili bölümler incelenecektir.

6.1.1.1. AİLE

İnsan toplumsal bir varlıktır, hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için düzenli bir toplumsallaşma sürecinden geçmesi lazım. Bu süreç ailede başlamaktadır (Aydın 2000). Çocuğun, sosyal benini veya sosyal-kültürel şahsiyetini kazandığı, toplumdaki diğer bireylerle etkileşim içine girerek, topluma hazırlandığı, bireyin bir sosyal gruba katıldığı, topluma kazandırılarak uyum sağladığı, toplumun değer ve normlarını öğrenerek, kendisine düşen rolleri yerine getirecek bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanıp sosyalleştiği birincil grup ailedir (Kır, 2011:390).

Ailenin işlevleri en sık bir biçimde; bireylere düzenli yaşam sağlamak ve sevgi ile şefkat gereksinimlerini giderebilmek, neslin devamlılığını sağlamak ve gelenek ile göreneğin aktarımını gerçekleştirmek, çocukların ruh sağlığını gözetmek ve onları eğitmek, yaşlılıkta güvence sağlamak, eşler arası ilişkilerin meşrulaştırılması şeklinde sıralanmıştır (Gülerce, 1996).

Aile çocukların hayatındaki ilk ve en önemli sosyalleşme yeridir. Sosyalleşmede ailenin önemi o kadar büyüktür ki, birçok araştırmacı sosyalleşmeyi ailedeki ve aile dışındaki olarak ikiye ayırır; bu birincil ve ikincil sosyalleşme olarak da söylenir. Birincil sosyalleşme genellikle küçük çocukların aile içindeki sosyalleşmesi olarak ele alınırken, ikincil sosyalleşmenin büyük çocukluk ve gençlik dönemi arkadaş grupları içinde, okulda, meslekte olarak alt bölümlere ayrıldığı görülür (Ergun 1994).

Toplum kültürünün bir kısmı ailede informal yolla bireye aktarılır. Ailede birey iletişimde bulunduğu aile bireyleri içinde modelleme yöntemiyle seçtiği bireyleri gözler, eylemlere katılır, rol oynar ve kendi düşünce ve davranışını yargılama yolu ile sosyalleşme sürecini yaşar. Aile yüz yüze ilişkilerin en kuvvetli olduğu kurumdur. Bu nedenle bireyin tutum ve ülkülerinin oluşmasında birincil etkileşimi sağlaması yönünden önemlidir (Mutlu, 2008).

Aile, çocuğu sosyalleştirirken, çocuklara toplumun değer ve normlarına uygun bir birey olmayı öğretir ve böylelikle onların sosyalleşmelerine yardımcı olurken, çocuklar da sosyalleşmenin temel değerlerini içselleştirerek nesiller arası kültür aktarımını gerçekleştirirler. Bir toplumun kültürünün nesilden nesile aktarımı ailede başlar, okulda ve çevrede devam eder (Yörükoğlu, 2000).

Aile bireyi sosyalleştirirken; çocuğa öğretimde bulunma, rehberlik, çocuğun eylemlerine cevap vermek ve kendi eylemlerine çocuğu katmak biçiminde bir yol izlemektedir (Dikici, 1995).

Çocukların bireysel kişilik özellikleri ve yaşlıları tarafından kabul edilmeleri kısmen aile içinde daha önceki deneyimlerine bağlıdır. Yaşıt grubu ortamlarında en etkili olanlar aynı zamanda bu döneme kadar ki gelişim görevlerini başarmış ve daha önceki psiko-sosyal bunalımları başarılı bir biçimde atlatmış olanlardır(Öztürk).

Güven, (2009:54), “yeni yetişen ergenin sosyalleşmesi, kültürel değerlerin kazandırılması, toplumsal kuralları ve değer yargılarının da öğrenilmesi, kendisinden beklenen davranışları ve hareketleri kazanması aile içinde olmaktadır” diyerek ailenin ergenin sosyalleşmesindeki önemini belirtmektedir.

6.1.1.2. AKRAN GRUPLARI

Aileler gibi akran grupları da bireylerin ilişkilerinde üstün bir rol oynamaktadır. Akran grupları çocukların düzeyinde eşit bir ilişkiyi simgelerken anne babalar ile bu ilişki daha üst düzeydedir. Çünkü anne babalar sevilen, aynı zamanda da sayılan ve sözü dinlenen kimselerdir. Akran grupları; bireyin yakın çevresini oluşturan ve onun kimliğinin oluşumunda önemli etkisi olan gruplardır (Ergenç, 2011). Arkadaşlıklar, hepimizin hayatına getirdiği taze soluk için gereklidir. İyi sosyal beceriler geliştirmek bize pek çok ödüller sağlayan etkinliklerden biridir (Hauck, 1997).

Sosyalleşme sürecinde, akran grupları tıpkı aile kurumu gibi önemli ölçüde rol oynamaktadırlar. Çünkü akran grupları çocukla aynı düzeyde bir ilişkiyi temsil etmektedirler. Çocukluk çağındaki arkadaşlık ilişkilerine baktığımızda, çocuğun arkadaşlarıyla ilişkilerinde birçok şey öğrendiği görülmektedir; paylaşma, mücadele, kavga etme, büyüklerle olan ilişkiler, başarı ve sevilme gibi. Ergenlik dönemine geldiğinde ise çocuk, okul arkadaşlarından otoriteyle nasıl başa çıkılacağını, okul içi ve dışı hareketleri, karşı cinse yaklaşmanın yollarını öğrenmektedir (Özkalp, 2007).

İnsanın çevresi salt aileyle sınırlı kalmamakta ve özellikle de ergen bireyler için gün geçtikçe akran grupları çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta bireylerin ergenlik dönemleriyle birlikte, bu çevreleri aileden daha fazla bir değer sistemi oluşturmaya başlayacaktır (Atabek, 2003).

Sosyal gelişme için ergenlerin arkadaşlarıyla birlikte olmaya ihtiyaçları vardır. Bu dönemde annenin, babanın ve diğer yetişkinlerin görüşleri reddedilmekte, arkadaş ilişkileri ile aileden uzaklaşma, evden kopma, çevreden etkilenme ve çevreye yönelme eğilimi başlamaktadır. Ergen için arkadaşlık, diğer bütün kişilerarası ilişkilere oranla büyük öncelik taşımakta ve arkadaşların değerleri ve dünya görüşleri önem kazanmaya başlamaktadır (Kulaksızoğlu 2000).

Ergenlik döneminin ortalarında genişleyen arkadaş çevresi ile ergenin insan ilişkileri ile ilgili deneyimleri oluşmaktadır. Bu arkadaşlıklarla ergen, kız-erkek arkadaşlığı, grup yaşantısı deneyimleri ile yetişkin dünyasına hazırlanmaktadır. Bu dönemde arkadaş desteğinin olması ergenin, kendini yeterli ve başarılı hissetmesine, yeteneklerini geliştirme ve sağlıklı benlik saygısı oluşturmaya, etkili baş etme stratejileri geliştirmesine olanak sağlamaktadır (Döğücü, 2004). Ayrıca bu dönemde gençlerin davranışları için yol gösterici olan ve adeta bir danışmanlık görevi yapan arkadaşlık çevresidir. Genç, beslenmeden giyim kuşama kadar tüm davranış kalıplarını arkadaş grubunu örnek alarak oluşturmaktadır (Balıkçı, 2002).

Ergenler yaşama ilişkin önemli değerleri ebeveynlerinden almakta, sosyal ilişkilerinde yaşadığı kişisel problemleri konusunda ise hem ebeveynlerine hem de arkadaşlarına danışmaktadır (Gül, 2009:89).

Sosyalleşme sürecinde akran grupları bireyler üzerinde üç önemli noktada etki etmektedir. Birincisi, bireye ahlaki standartları ve cinsel rollerin öğrenilmesine yardımcı olmaktır. Aile dışındaki hayata hazır hale getirmektedir. İkinci olarak, bireye yeni davranış şekilleri öğretmektir. Grup etkileşiminde öğrenilen dersler çocuğun diğer gruplara ve belki de okullardaki aktivitelere katılmasına yardımcı olmaktadır. Üçüncü olarak ise bireye sosyal rollerin öğrenilmesinde yardımcı olmaktadır. Bu rollerle ilişkili olan görevlerin yerine getirilmesi, bireyi yetişkinlerin dünyasına hazırlamaktadır. Bireye akran grubunda kendi pozisyonunu genellikle aile etkisinden daha ziyade bireysel başarı ve kişiliğine dayalı olarak elde etmektedir (Tezcan, 1995).

BULGULAR

Bu araştırmanın temel amacı aile sosyal örüntüleri ile çocuğun okuldaki popülerlik düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığını öğrenmektir. Bu amaçla aile değerlendirme ölçeği alt ölçekleri ile popülerlik puanları arasında korelasyon düzeylerine bakılmıştır. Cinsiyet ile alt ölçekler ve popülerlik düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek için ise t-testi uygulanmıştır. Aşağıda bu uygulanan istatistiksel sonuçlar verilmiştir.

1. Popülerlik düzeyi ile Aile Değerlendirme Ölçeğinin Alt Boyutlarının İncelenmesi

Araştırmanın temel hipotezi aile değerlendirme ölçeği ile popülerlik düzeyi arasındaki ilişkiye bakmak olmakla birlikte Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları ile popülerlik düzeyi arasındaki ilişkiler de araştırmanın hipotezleri arasında yer almaktadır. Bu yüzden alt ölçekler ile popülerlik düzeyi arasındaki ilişki ayrı ayrı ele alınacaktır. Bu alt ölçekler ile popülerlik düzeyi arasındaki ilişkiyi anlamak için korelasyon analizi her bir alt ölçek için ayrı ayrı yapılmıştır. Bu yapılan analizlerin sonuçları aşağıdaki gibidir.

1.1. Problem Çözme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	problemcozme
populerlik	Pearson Correlation	1	-,035
	Sig. (2-tailed)		,644
	N	178	178
problemcozme	Pearson Correlation	-,035	1
	Sig. (2-tailed)	,644	
	N	178	178

Tablo1: Problem Çözme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo2’de görüldüğü üzere problem çözme alt ölçeği ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

1.2.İletişim Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	iletisim
populerlik	Pearson Correlation	1	,014
	Sig. (2-tailed)		,850
	N	178	178
iletisim	Pearson Correlation	,014	1
	Sig. (2-tailed)	,850	
	N	178	178

Tablo2: İletişim Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo2’te görüldüğü üzere iletişim alt boyutu ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

1.3.Roller Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	roller
populerlik	Pearson Correlation	1	,210**
	Sig. (2-tailed)		,005
	N	178	178
roller	Pearson Correlation	,210**	1
	Sig. (2-tailed)	,005	
	N	178	178

**.

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo3: Roller Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Roller alt ölçeği ile ergenin okuldaki popülerlik düzeyi arasında pozitif yönde bir korelasyon(0,210) bir korelasyon söz konusudur. Bu korelasyon değeri $p < 0.01$ olduğu için roller ile iletişim arasında güçlü bir korelasyon olduğunu ifade edebiliriz. Aile içi rollerin uygun dağıldığı ailelerde yetişen ergenlerin okuldaki popülerlik düzeyi de daha fazladır.

1.4. Duygusal Tepki Verebilme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	duygusaltepkiverebilme
populerlik	Pearson Correlation	1	,174*
	Sig. (2-tailed)		,021
	N	178	178
duygusaltepkiverebilme	Pearson Correlation	,174*	1
	Sig. (2-tailed)	,021	
	N	178	178

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo4: Duygusal Tepki Verebilme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo4'te görüldüğü gibi duygusal tepki verebilme ile popülerlik düzeyi arasında pozitif yönde bir korelasyon(0,174) söz konusudur, bu korelasyon $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır. Duygularını ailede sözle ya da davranışla ifade edebilen ailelerde yetişen ergenler okulda diğerlerine göre daha popülerlerdir.

1.5. Gereken İlgiyi Gösterme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	gerekenilgiyigosterme
populerlik	Pearson Correlation	1	,247**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	178	178
gerekenilgiyigosterme	Pearson Correlation	,247**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	178	178

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 5: Gereken İlgiyi Gösterme Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği ile popülerlik düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki(0, 247) söz konusudur. Bu pozitif yönde korelasyon $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı olduğu için gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği ile popülerlik arasında oldukça güçlü bir korelasyonun olduğu ve aile üyelerinin birbiri ile yeterli düzeyde ilgilendiği ailelerde yetişen ergenlerin okuldaki popülerlik düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

1.6. Davranış Kontrolü Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	davraniskontrol u
populerlik	Pearson Correlation	1	,145
	Sig. (2-tailed)		,054
	N	178	178
davraniskontrolu	Pearson Correlation	,145	1
	Sig. (2-tailed)	,054	
	N	178	178

Tablo6: Davranış Kontrolü Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo 6’de görüldüğü üzere davranış kontrolü alt ölçeği ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

1.7. Genel İşlevler Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

		populerlik	genelislevler
populerlik	Pearson Correlation	1	,097
	Sig. (2-tailed)		,196
	N	178	178
genelislevler	Pearson Correlation	,097	1
	Sig. (2-tailed)	,196	
	N	178	178

Tablo7: Genel İşlevler Alt Ölçeği ile Popülerlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo7’de görüldüğü üzere genel işlevler alt ölçeği ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

1.8.Aile Değerlendirme Ölçeği Genel Sonucu ile Popülerlik Düzeyi Arasında İlişki

		populerlik	toplam
populerlik	Pearson Correlation	1	-,204**
	Sig. (2-tailed)		,006
	N	178	178
toplam	Pearson Correlation	-,204**	1
	Sig. (2-tailed)	,006	
	N	178	178

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo8: Aile Değerlendirme Ölçeği Genel Sonucu ile Popülerlik Düzeyi Arasında İlişki

Tablo 8’de görüldüğü üzere ADÖ ile popülerlik arasında negatif yönde bir ilişki(-0, 204) söz konusudur. Bu ilişki $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı olduğu için bu korelasyonun oldukça güçlü olduğu ifade edilebilir. Aile Değerlendirme Ölçeği puanı arttıkça ergenin okuldaki popülerlik düzeyi azalmaktadır. Ya da ergenin okuldaki popülerliği arttıkça Aile Değerlendirme Ölçeği puanı azalmaktadır.

2. Aile Değerlendirme Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçekleri ve Aile Değerlendirme Ölçeği'nin sonucunun cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmak istenmiş olup bunun için T-testi yapılmıştır. Aşağıda bu yapılan istatistik çalışmalarının sonucu verilmiştir.

2.1.Cinsiyet ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Araştırmada popülerlik düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı öğrenilmek istenmiş olup bunun için t-testi yapılmıştır.

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	144,0625	38,19250
Erkek	97	148,2474	39,95545

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	-,707	175	,480	-4,18492
	-,711	171,198	,478	-4,18492

Tablo9: Popülerlik düzeyi ile cinsiyet değişkeninin arasındaki ilişki

Tablo9’de görüldüğü üzere cinsiyet ile popülerlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır($0.480 > p 0.05$, $0.478 > p 0.05$) . Cinsiyet faktörünün ergenin popülerlik düzeyi üzerinde bir etkeni olmadığı söylenebilir.

2.2.Cinsiyet ile problem çözme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	10,0375	2,71164
Erkek	97	10,1340	4,49451

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	-,168	175	,866	-,09652
	-,176	161,266	,860	-,09652

Tablo10: Problem çözme alt ölçeği ile cinsiyet değişkeninin arasındaki ilişki

Tablo 10’da görüldüğü üzere problem çözme alt ölçeği ile popülerlik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($0,866 > p 0,05$, $0,860 > p 0,05$). Ailedeki problem çözme davranışının cinsiyete göre farklılaşmadığı ifade edilebilir.

2.3. Cinsiyet ile iletişim alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	21,9750	3,14210
Erkek	97	21,7938	2,87568

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	,400	175	,690	,18119
	,397	162,165	,692	,18119

Tablo11: İletişim alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki

Tablo 11’de görüldüğü üzere iletişim alt ölçeği ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($0.690 > 0.05$, $0.692 > p 0.05$).

2.4.Cinsiyet ile roller alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	31,1250	4,68333
Erkek	97	30,5464	4,31089

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	,855	175	,394	,57861
	,848	162,633	,398	,57861

Tablo12: Roller alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki

Tablo 12’de görüldüğü üzere roller alt ölçeği ile cinsiyet ile arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır($0.394 > p 0.05$, $0.398 > p 0.05$).

2.5. Cinsiyet ile duygusal tepki verebilme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	17,0500	2,55521
Erkek	97	16,6701	2,37049

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	1,024	175	,307	,37990
	1,017	163,262	,311	,37990

Tablo13: Duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile cinsiyet değişkeninin arasındaki ilişki

Tablo 13’de görüldüğü üzere cinsiyet ile Aile Değerlendirme Ölçeği duygusal tepki verebilme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır(0. 307> p 0.05, 0, 311> p 0.05).

2.7.Cinsiyet ile gereken ilgiyi gösterme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	22,1125	3,01471
Erkek	97	21,1443	3,46106

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	1,962	175	,050	,96817
	1,988	174,459	,048	,96817

Tablo14: Duygusal tepki verebilme alt ölçeği ile cinsiyet değişkenin arasındaki ilişki

Tablo 14’de görüldüğü üzere duygusal tepki verebilme ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir ($0.050 = p 0.05$, $0,048 < p 0.05$).

2.8.Cinsiyet ile davranış kontrolü alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	27,8500	4,43547
Erkek	97	26,2887	3,75544

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	2,536	175	,012	1,56134
	2,496	155,344	,014	1,56134

Tablo15: Davranış Kontrolü alt ölçeği ile cinsiyet değişkeninin arasındaki ilişki

Tablo 15’de görüldüğü üzere Aile Değerlendirme Ölçeği Davranış Kontrolü alt ölçeği ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur($0.012 < p < 0.05$, $0.014 < p < 0.05$).

2.9.Cinsiyet ile aile değerlendirme ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi

Grup istatistiği

	Kişi sayısı	Ortalama	Standart sapma
Kız	80	105,8500	16,24893
Erkek	97	110,7113	19,92588

Independent Samples Test

	t	df	Anlamlılık	Ortalama
popülerlik	-1,753	175	,081	-4,86134
	-1,788	174,982	,076	-4,86134

Tablo16: Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile cinsiyet değişkeninin arasındaki ilişki

Tablo 16’da görüldüğü üzere Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır($0.81 > p 0.05$, $0.76 > p 0.05$).

BULGULARIN YORUMLANMASI

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 20 sürümü ile çözümlenmiş ve araştırmanın amacına ve hipotezlerine uygun olarak korelasyon analizi ve t-testi yapılmıştır. Bu istatistiksel sonuçlardan ortaya çıkan sonuçlara göre Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puan sonucu ile popülerlik arasında bir ilişki çıkmamasına rağmen alt boyutları ile popülerlik arasında bazı anlamlı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Korelasyon analizine göre roller, duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme alt boyutları ile popülerlik arasında pozitif yönde bir korelasyon ortaya çıkmıştır.

Roller ailenin maddi manevi gereksinimlerini karşılayan davranışlardır. Roller hem aile içinde kimin hangi konudan sorumlu olduğuna açıklık getirirken hem de ailenin maddi manevi ihtiyaçları ile alakalıdır. Roller konusunda işlevsel olan bir aile çocuklarının barınma, beslenme, giyim gibi maddi ihtiyaçlarını da imkanları doğrultusunda karşılayan ailedir. Ailede rollerin işlevsel olmasının ayrıca ergenin toplumsal rolleri öğrenmesi ve içselleştirmesi açısından da önemli faktör olduğunu ifade edebiliriz.

Bu yönden inceleyecek olursak ailede roller işlevsel oldukça ergen hem toplumsal rollere hazırlık yapmakta ve bunları ilk olarak aile ortamında görüp deneyip uygun olan davranış kalıpları aile dışındaki ortama aktarma imkânı bulabilmektedir. Sosyalleşmenin tanımını yaparken ortak olan en önemli noktalardan birisi bireyin toplumun değerlerine uyum sağlayacak şekilde gelişmesiydi. Bu yüzden ergenin ailede toplumsal roller ile ilgili ilk alıştırmaları yapması onun bu toplumsal davranış kalıplarını kazanmasında ve bunu okul ve akran gruplarına aktarmasında yardımcı olduğunu ifade edebiliriz. Bu yönden gelişmiş olan ergenler toplumsal rolleri içinde buldukları ortama göre genelleyerek toplumsal normlara ve kurallara daha çabuk uyum sağlamış olup uygun davranışları geliştirerek diğer ergenler arasından sıyrılmış olma ihtimalleri oldukça yüksektir. Bu yüzden popülerlik düzeyleri ile roller arasında pozitif yönde bir korelasyon ortaya çıkmış olması ihtimali oldukça yüksektir.

Rollere bir diğer getirilecek yorum çocuğun maddi gereksinimlerinin karşılanması ile alakalıydı. Ailede rollerin işlevsel olarak dağıldığı ailelerde aile bireylerinin maddi ihtiyaçları da karşılanmakta, ailede roller çerçevesinde bu sorumluluğa sahip kişi sorumluluğunu yerine

getirerek ailenin diğer üyelerinin madur olmamasını sağlamaktadır. Böyle bir ailede yetişen ergen ihtiyaçları karşılandığı için bununla ilgili bir kaygısı olmamakta ve okulda ve akran çevresinde kendini tamamen o ortama adapte edebilmektedir. Bu da ona kendini ifade edebilme ve iletişim kurma konusunda bir serbesiyet sağlamaktadır. Bu kendini iyi ifade etme durumu ergenin diğerlerinin önüne geçmesine ve popülerlik düzeyinin artmasını sağlayabilir.

Ailede maddi yükümlülük konusunda sorumluluğu alan kişi diğer aile bireylerini bu konuda sıkıntıya sokmadıkça ve sorumluluğunu yerine getirdikçe ailede ergenin örnek alabileceği ve diğer sosyal ortamlarına yansıtılabileceği bir davranış kalıbını öğrenmiş olur. Ergenlerin ve çocukların en iyi öğrenme metodlarından birisinin model alma olduğu düşünülürse bu davranışı örnek alan çocuk bunu diğer sosyal ortamlarında uyguladıkça daha güvenilir ve saygı duyulur olacaktır. Bunun da ergenin sosyal gelişimini olumlu destekleyen ve popülerliğini arttıran bir durum olduğunu ifade edebiliriz.

Duygusal tepki verebilme de popülerlik ile arasında pozitif yönde korelasyon çıkan alt ölçeklerden birisidir. Duygusal tepki verebilme alt ölçeğinde iyi işlev gören ailelerde aile üyeleri her türlü duygularını uygun bir şekilde ifade edebilirler. Buna sevinç, mutluluk gibi olumlu duygular kadar kızgınlık, öfke, üzüntü gibi olumsuz duygular da dahildir. Buna göre aile içinde duygularını iyi ifade edebilen ergenler bu davranış kalıbını öğrenip diğer sosyal ortamlarından da uygulayabilmektedir. Bu ergene şöyle bir avantaj sağlayabilir; ergen olumlu duygularını ifade edebildikçe arkadaşları kendilerini değerli ve önemli hissedecekler ve bu davranış kalıbını kullanan ergene duygusal olarak daha çok bağlanacaklardır. Bu da ergeni sosyal ortamlarında daha popüler hale getirecek önemli bir etkidir. Olumsuz duygularını ifade edebilen ergenler de bunu daha farklı ifade edebilen ergenlere göre daha avantajlıdır. Örneğin öfke duygusu karşısında duygusunu sağlıklı bir şekilde yaşayan ergen öfke patlaması yaşayan ya da öfkesini tamamen içe atan bir diğer arkadaşından daha avantajlı olacak ve sosyal ortamda daha ön plana çıkarak popülerliği artacaktır.

Gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ise popülerlik ile arasında olumlu yönde korelasyon olan son değişkendir. Bu alt ölçekte işlevsel olarak görülen aileler birbirine ilgi, bakım, sevgi gibi manevi ihtiyaçları gereken düzeyde gösteren ailelerdir. Bu ilginin fazla ya da az olması ailede ve aile üyelerinde farklı sonuçlara neden olabilir. Fazla olması aile üyelerinin birbirine bağımlılık derecesinin istenmeyecek şekilde arttığının; az olması ise aile üyelerinin birbirlerine gerekli ilgi, sevgi ve bakımın gösterilemediği anlamına gelir. Gereken

ilgiyi aile içinde yeterli düzeyde alan ergenlerde en önemli karakter özelliklerinden biri olan kendine güven olgusunun yeterince geliştiği ifade edilebilir. Sosyal gelişimin en önemli dayanaklarından birisi kendine güven olgusudur. Kendine güvenen ergenler her zaman sosyal anlamda diğerlerine göre daha ön planda olacaktır ve bu onların popülerlik düzeylerini arttıracaktır.

Gereken ilgiyi gösterme alt boyutunda az ilgi gösteren ailelerde yetişen ergenlerin ailelerinden kopuk olma ihtimali oldukça yüksektir. Ailenin ilk sosyal ortam olduğu düşünülecek olursa bu ergenlerin sosyal ortamda önemli olan becerilerini kazanma konusunda yetersiz kalabilecekleri ve sosyal gelişimlerinin sekteye uğrayarak popülerlik düzeylerinin azalacağı yorumunu yapabiliriz.

Gereken ilgiyi gösterme düzeyi olması gerekenden çok fazla olan ailelerde yetişen ergenler ise ailelerine aşırı bağımlı olabilir. Ergenlik döneminin aileden bir tür bir kopuş olduğu düşünülecek olursa buna uyum sağlayamayabilir ve aile dışındaki sosyal ortamlarına adapte olmakta zorluk yaşayabilirler. Bu da onların popülerlik düzeylerini düşürecektir.

T-testi analizinde ise popülerlik ve Aile Değerlendirme Ölçeği alt boyutları ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu analizde anlamlı çıkan iki alt boyut söz konusudur.

T-testinde cinsiyet ile anlamlı çıkan ilk alt boyut gereken ilgiyi göstermedir. İlelerin gereken ilgiyi gösterme davranışının cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ataerkil bir toplumda yaşadığımız düşünülecek olursa bu sonucun ortaya çıkması beklenilebilir bir durumdur. Erkek öğrencilerin ailelerin az da olsa kız öğrencilerin ailelerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

T-testinde cinsiyet boyutu ile anlamlı çıkan bir diğer alt boyut ise davranış kontrolüdür. Davranış kontrolü ailenin, aile üyelerinin davranışlarını bir standart altına alma disiplini etme durumudur. Bu alt boyutun da cinsiyete göre farklılık göstermesi oldukça anlaşılır ve beklenilirdir. Toplumumuzda kızların erkeklere göre daha fazla uyması gereken, toplum tarafından dayatılan norm ve kural vardır. Aileler de bunları kendi ailelerinde ve toplumsal davranış örüntüleri ile içselleştirmiş oldukları için bunları kendi üyelerine öğretmeleri kaçınılmazdır.

Bu sonuçların dışında ters korelasyon çıkan ya da hiçbir ilişki çıkmayan değişkenlere de bulgular kısmında yer verilmiştir. Bunlardan en önemlisi Aile Değerlendirme Ölçeği genel puanı ile korelasyon arasında negatif yönde bir korelasyon ortaya çıkmasıdır. Bu araştırmanın temel hipotezini çürütse de oldukça önemli bir veridir. Bu veri bize ergenlik çağı ile bireyin sosyal gelişiminde aile dışında diğer sosyal verilerin önemine işaret etmektedir. Ergenliğin en belirgin özelliklerinden birisinin aileden kısmi bir kopuş ve akranlarla daha yakın ilişkiler olduğu düşünüldüğünde bu veri daha anlamlı olacaktır.



SONUÇ

Bu araştırmada çalışılan alan olan sosyal bilimler oldukça geniş ve üzerinde araştırma yapması zor bir alandır. Bu çalışmanın ilk bölümünde literatür kısmında konu ile ilgili pek çok kaynaktan toplanmış bilgilere yer verilmiş olup ikinci bölümde araştırmanın sonuçları verilmiş ve çıkan sonuçlar tartışılmıştır.

Ortaya çıkan sonuca göre ergenin sosyal gelişiminde ailenin doğrudan ilgili olduğu ispat edilememiş olsa da ailenin ergenliğe kadar geçen sürede bireyin tüm gelişim alanlarındaki etkisi pek çok araştırmacı tarafından ispat edilmiş bir gerçektir. Bu çalışmanın bize gösterdiği ise ergenlik çağına girdikçe bireylerin sosyal gelişiminde aileden ziyade diğer sosyal birimlerin daha etkili olduğudur.

Bu çalışmaya benzer çalışmalar yapmayı düşünen araştırmacılara en önemli katkısı ergenlik dönemi ile değişen sosyal destek birimlerindeki değişimlerdir. Buna benzer bir araştırma çocukluk dönemindeki bireylerle ve aileleri ile yapılmış olsaydı sonucun daha farklı olması beklenirdi. Bu çalışmanın bize gösterdiği ailelerin belirli bir yaş grubundan sonra ergenlerin sosyal gelişimlerinde diğer sosyal birimlerden daha az etkili olduklarıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ADAMS, James F.(1995). Ergenliği Anlamak, (Y.H.: Bekir Onur)Ankara: İmge Kitabevi.

ADASAL, Rasim(1973). Modern Normal ve Medikal Psikoloji, Ankara Üniversitesi

Basımevi, 2. Basım, Ankara

ARAL, N., Kandır, A., Yaşar, M. C., Okulöncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları, İstanbul:

Ya-Pa Yayınları, 2000.

Atabek, Erdal (2003). Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik. İstanbul: 1. Basım.

Alkım Yayınevi.

ATICI, Meral, BİLGİN, Mehmet, İNANÇ, Banu.(2007). Gelişim Psikolojisi. 3. Baskı.

Ankara: Pegem Yayıncılık

AUSUBEL, David P., Theory and Problems of Adolescent Development, Grune & Stratton,

Inc., New York, 1954

AYDIN, Betül. (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi (2nci Baskı). İstanbul: Atlas Yayın

Dağıtım.

BARON, Robert A.- BYRNE, (1979) Donn, Exploring Social Psychology, Allyn and Bacon

Inc., Boston.

BAXTER, Leslie ve MONTGOMERY, Barbara (1996). Relating dialogues and dialectics.

New York: Guilford.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Eğitim Psikolojisi, Kadioğlu Matbaası, 7. Basım, Ankara, 1990.

BLOSS, Peter. (1979). The adolescent passage. New York: International Universities

Bowlby, J. (1980). Attachment and loss: Attachment (vol. 1). New York: Basic Books.

BULUT, Işıl.(1990) Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı, Ankara: Özgüzeliş Mat.

- CAN, Gürhan. (2000), Çocuk Gelişimi Kuramları, Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi, (Edit.: Esra Ceyhan) Anadolu Üniversitesi A. Ö. F. Yayınları, Eskişehir.
- CARTER, Betty ve MCGOLDRICK, Monica. (1999). The expanded family life cycle. Allyn & Bacon: USA.
- COLLINS, W., Andrew; LAURSEN, Brett.(2004). Handbook Of Adolescent Psychology Second Edition. Kerner, M., Richard; Stinberg, Laurence (Ed.). John Wiley&Sons, Inc, Hoboken New Jersey.
- CÜCELOĞLU, Doğan. (1993). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2003), Yetişkin Çocuklar, 23. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÇAĞDAŞ, Aysel ve SEÇER, Zarife. (2002), Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Ankara: Nobel Yayın.
- ÇETİN, F., BİLBAY, A. A., KAYMAK, D. A. (2001), Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler Grup Eğitimi, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- DEMİR, Ömer ve ACAR, Mustafa (1982), Sosyal Bilimleri Sözlüğü, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, s. 332.
- DEWEY, John (1996), Demokrasi ve Eğitim, (Çev: M. Salih Otaran), Başarı Yayıncılık A.Ş., İstanbul,
- DOĞAN, İsmail (1995), Sosyoloji, Sistem Yayıncılık, Ankara.
- DÖKMEN, Üstün (1994), İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Yayınları, İstanbul.
- DÖNMEZLER, İbrahim(1996). Eğitim Psikolojisi, Can Ofset, İzmir.
- DÖNMEZER, Sulhi (1994), Toplum Bilim, Beta Basım Yayım Dağıtım A.S., İstanbul.
- ECCLES, S., Jacquelynne.(2004). Handbook Of Adolescent Psychology Second Edition.
- ERİKSON, Eric. (1950). Childhood and Society. W. W. Norton, New York.
- ERİKSON, Eric. (1968). Identity: Youth and crisis. W. W. Norton, New York.
- ERGUN, Mustafa. Eğitim Sosyolojisine Giriş, (Eğitim ve Toplum) (1994), Ocak Yayınları,

Ankara.

ERKAL, Mustafa. (2006). Sosyoloji (Toplum Bilimi), Der Yayınları, İstanbul.

GALAMBOS, L., Nancy.(2004). Handbook Of Adolescent Psychology Second Edition.

GANDER, J., Morey; GARDİNER, W., Harry.(1998). Çocuk Ve Ergen Gelişimi. Onur, Bekir (Haz.), İmge Kitabevi, Ankara.

GEÇTAN, Engin(1974). Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

GLADDİNG, Samuel, Family Therapy History, Theory and Practice. Second Edition, Merrill Prentice Hall.

GÜLERCE, Aydan (1996), Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri, 1. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

HAVİGHURST, Robert.J.(1972). Devopmental Tasks and Education. New York: David McKay

HOUCK, Paul (1997), Nasıl Kendinizin En İyi Arkadaşı Olabilir misiniz?, Rota Yayınları, 2. Baskı, İstanbul;101-102.

HURLOCK, E. B. (1987). Ergenlikte Beden Gelişimi (Çev. G. Günce), Ergenlik Psikolojisi (Ed. B. Onur), Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1999), Yeni İnsan ve İnsanlar, 10. Baskı, Evrim Yayınevi, İstanbul.

KILIÇÇI, Y. (1992). Okulda Ruh Sağlığı. Ankara: Anı Yayıncılık.

KULAKSIZOĞLU, Adnan.(1998). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.

KÖKNEL, Özcan (1981). Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı. (1. Basım). Hürriyet Yayınları: 264. İstanbul.

KULAKSIZOĞLU, Adnan (2004). Ergenlik Psikolojisi (6’ncı Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.

LINDGREN, Henry C. - BYRNE, Donn(1961). Psychology: Human Behavior, John Wiley &

Sons, Inc., New York.

İÇLİ, Tülin Günşen(1998), Kriminoloji, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

MORGAN, Clifford (1993). Psikolojiye Giriş, Çev.: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri. 10. Baskı,
Ankara.

NAZLI, Serap (2014) Aile Danışmanlığı. 11. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

NELSEN, J. ve LOTT, L. (2001). Ergen Gençler için Pozitif Disiplin (Çev.: Bilge Öztürk),
Beyaz Yayınları, İstanbul.

NEILSEN, L. (1996): Adolescence a Contemporary View(3. Ed). Holt, Rinehart and Winston
Inc., Florida.

NİCOLAS, Michael (2013). Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler. 1. Baskı, Kaknüs
Yayınları, İstanbul.

OZANKAYA,Özen (2007), Toplumbilim, Cem Yayınevi, İstanbul.

ÖZBAY, Haluk ve ÖZTÜRK, Emine (1992). Gençlik. İletişim Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

PAPALIA, E., Diane; GROSS, Dana; OLDS, W., Sally; FELOHAN, D., Ruth.(2004). Human
Development. Mcgraw Hill. Boston

RİCE, Philip.F.(1997). Child and Adolescent Devolepment. Prenticehall Inc, New Jersey.

RİCHMAN, Naomi ve LANDSDOWN, Richard (1988). Problems of Preschool Children.
NY: John Wiley & Sons.

SEGRİN, Chris.ve FLORA, Jeanne (2005). Family communication. NJ: Lawrence Erlbaum
Associate.

SELÇUK, Ziya (1999). Gelişim ve Öğrenme, Eğitim Psikolojisi (6ncı Baskı). Nobel Yayın
Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

SİYEZ. D. Müge (2009). Ergenlerde Problem Davranışlar: Okul Temelli Önleme Çalışmaları

- İle İlgili Uygulama Örnekleri, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- STEİNBERG, Laurence ve BELSKY, Jay (1991). *Infancy, Childhood, Adolescence Development in Context*. New York: McGraw-Hill inc.
- STEWART, Allison, PERLMUTTER, Marion ve FREİDMAN, Susan (1989). *Lifelong human development*. John Wiley & Sons, New York.
- STEİNBERG, Laurance (2007), *Ergenlik*. İmge Kitabevi, Ankara
- TEMEL, Fulya ve AKSOY, Ayşe (2001). *Ergen ve Gelişimi - Yetişkinliğe İlk Adım*. Nobel Yayınları, Ankara.
- TEZCAN, Mahmut (1995). *Sosyolojiye Giriş*, 4. Baskı, Ankara.
- TOLAN, Barlas (1987). *Toplum Bilimlerine Giriş*, Kalite Matbaası, Ankara.
- ÜLGEN, Gülten ve FİDAN, Emel (1987), *Çocuk Gelişimi*, Üçüncü Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- WOOLFOLK, E.Anita. (1998). *Educational Psychology*. (7. Baskı). Allyn and Bacon, Boston.
- YAVUZER, Haluk.(1998) *Çocuk Psikolojisi*, , 16. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk. (2003), *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk.(2005). *Gençleri Anlamak*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk.(2009). *Ana-Baba ve Çocuk*. (20. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay(1990). *Gençlik Çağı*. 7. Basım, Özgür Yayıncılık, İstanbul.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay(1994). *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayıncılık, 19. Basım, İstanbul.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi*, 24. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

- AKINOĞLU, O (2002). “Eğitim Ve Sosyalleşme Açısından İnternet’in Kullanımı”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- AKYÜZ, Hüseyin (1991). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ALİSİNANOĞLU, Fatma; KÖKSAL, Aysel.(2000). Gençlerin Ben Durumları Ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı, 18, 11-16.
- ALİSİNANOĞLU, Fatma.(2002). Gençlik Dönemi Özellikleri ve Genç Anne Baba İletişimi. Eğitim Ve Bilim, 27(123), 62-63.
- AVCI, N (1991). İletişim ve Aile. Türk Aile Ansiklopedisi Cilt 2. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı, Birim Basın Yayın Organizasyonu, Ankara.
- AZMİTA, Margarita; ITTEL, Angela; RADMACHER, Kimberley.(2005). Narratives Of Friendship And Self İn Adolescence. New Directions For Child And Adolescent Development, No:107, 23-39.
- BAHÇIVAN, S., Reyhan; GENÇÖZ, Tülin.(2005). Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu Ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 20(55), 61-74.
- BALIKÇI, Gülsen (2002), “Yeni Dünya Düzeninde Gençliğimiz ve Değişen Değerler”, VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları), s.19- 20.
- BAUMRİND, D. (1966). The effects of authoritative parental control on child behaviors. Child Development, 37, 887- 907.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization on black children: Some black – white comparison. Child Development. 43, 262-267.

- Bluestein, D. E. ve Palladino, D.L. (1991). Self and identity in late adolescence: A theoretical and empirical integration. *Journal of Adolescent Research*, 6, 437-453
- BOSTANCI, Gülcan.(2003). Ergenlik Dönemindeki Çocukların Sosyo Ekonomik Şartlar Çerçevesinde Dili Kullanma Biçimleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- BROFENBRENNER, U. (1993). Ecological system theory. In R. H. Wozniak and K. W. Fisher (Eds.), *Development in context*. Hillside, NJ: Erlbaum.
- BULUT, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- CARR, A. (2005). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: Acontextual approach*, NY: Brunner-Routledge.
- CASSIDY, Jude; ZIV, Yair; MEHTA, G., Tara; FEENEY, C., Brooke.(2003). Feedback Seeking In Children And Adolescents: Associations With Self-Perceptions, Attachment Representations, And Depression. *Child Development*, 74(2), 612-628
- CRAİN, W. C. (1987). Bandura' nın sosyal öğrenme kuramı. Çev: Şeyda Kozcu. *Seminer*, 5, 80-94. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- COLLİNS, W. A. , Laurson, B. (2000). Adolescent relationships: The art of the fugue. In C. Hendrick and S. S. Hendrick (Eds.), *Close relationships: A source book*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- COŞGUN, M. (2012). Gençlerin Kimlik Gelişimi ve Sosyalleşme Sürecine Televizyon Dizilerinin Etkisi, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:28.
- ÇALIŞKAN, Deniz.(1995). Abidinpaşa Sağlık Grup Başkanlığı Bölgesindeki Dört Lisede Gençlerin Ergenlik Dönemi İle İlgili Bilgi Düzeyleri ve Etkili Faktörler. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- ÇUBUKÇU, Z., GÜLTEKİN, M. (2006), İlköğretimde Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler, s.37, 155-174.

- ÇUBUKÇU, Hatice ve SİVASLIGİL, Pınar. (2007), “7. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyet Kavramı”, Dil Dergisi, 137:7-17.
- ÇUHADAROĞLU, F. (2000). Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri. Katkı Pediatri Dergisi, 863–868.
- DERMAN, O.(2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri. Adolesan Sağlığı 2. Sempozyum Dizisi No:63
- DİNÇ, B. (2010). Ergenlik Döneminde Beden İmgesinin Gelişimi Üzerine Aile, Akran ve Televizyonun Etkilerinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- DÖĞÜCÜ, F. (2004). Tosya ilçesinde farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin arkadaş ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 207 s., Ankara.
- DURMUŞOĞLU, N. ve DOĞRU, S. 2006. Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15; 237-246.
- EKŞİ, A., (1985), “Gençlik Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları”, Gençlik Yılı Konferansları, İstanbul: Hilâl Matbaası, 39-42.
- ERİKSON, E. (1959). Identity and the life Cycle. New York: International Universities Press
- ERGENÇ, A. (2011). Web 2.0 ve Sanal Sosyalleşme: Facebook Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- FELDMAN, S. , Elliot, G. R. (1990). At the threshold: Tthe developing adolescent. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- FREUD, A. (1958). Adolescence. In R. S. Eissler (Ed.), Psychoanalytic study of the child. New York: International Universities Press.
- FRUDE, N.(1991). *Understanding Family Problems*. Chishester: John Wiley and Sons

- GOLINKO, B.E. (1984). Adolescence: Common Parthways through life. Adolescence, 19
- GARRISON, B. M. & Blalock, L. B.(1996). Delayed parenthood: An exploratory study of family functioning, *Family Relations*. July, vol.46,3.
- GLOVANNI, Moneta; SCHNEIDER, Barbara; CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly.(2001). A Longitudinal Study Of The Self Concept And Experiential Components Of Self-Worth And Affect Across Adolescence. *Applied Developmental Science*, 5(3), 125-142.
- GROTEVANT, H. D. (1998). Adolescent development in family contexts. In W. Damon and N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development*. New York: John Wiley.
- GRYCH, J.H. ve FINCHAM, F.D.(1990).Marital conflict and children's adjustment: a cognitive-contextual framework.*Psychological Bulletin*,108 (2), 267-290.
- GÜL, S. K. ve GÜNEŞ, İ. D. (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları Ve Şiddet, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2009, Cilt 11, Sayı: 1.
- GÜLER, S. (2008). Ailede Çocuğun Sosyalleşmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- GÜLERCE, A. (1990). Aile terapisinin psikolojiye getirdiği epistemolojik yenilik, *Psikoloji Dergisi*. 7, 25.
- GÜVEN, G. (2009). Okul Öncesi Çocuklarının İnsan ve Aile Resmi Çizimlerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- HETHERINGTON,E.M., Parke, R.D., GAUVAIN, M. ve LOCKE, V.O. (2006). *Child psychology: A contemporary viewpoint*. (6'th Ed.). NY: McGrawHill Publication
- HORTAÇSU, N. (1989), "Targets of communications during adolescence", *Journal of Adolescence*, 12, 252–263.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem.a.g.e., s.103; **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi**, "İletişim Maddesi",

C.II, İstanbul 1991, s.153.

KÖKNEL, Ö. 1991. Gençlik çağında kız-erkek arkadaşlığı. Aile yazıları 3. T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, s. 277-280, Ankara.

KIR, İ. (Bahar 2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:10 Sayı:36 (381-404), <http://www.e-sosder.com/dergi/36381-404.pdf>, (27 Şubat 2013).

KİM YH (2003) Correlation of mental health problems with psychological constructs in adolescence: final results from a 2-year study. *Int J Nurs Stud*, 40: 115-124.

KYLE, P. D. (2002). Family development and the roles of mothers and fathers in child rearing.

In M. Lewis (Ed.), *Child and Adolescent Psychiatry*. Third Edition, Lippincott Williams and Wilkins.

LOGAN, D. D. (1980) The menarche experience in twenty-three foreign countries. *Adolecence*, 58, 247-256

LUDLOW, L. H. Ve HOWARD, E.(1990). The family map: A grapical representation of family systems theory, *Educational and Psychological Measurement*. Summer, vol. 50.

MACCOBY, E.E. ve MARTİN, J. A. (1983). Socialization in the Context of Family: Parent Child Interaction (Eds.Mussen, P.H. ve Hetherington, E.M.). *Handbook of Child Psychology: Socialition, Personality and Social Development*. 1–101. New York: Willey.

MONTEMAYOR, R. (1986). Family variation in parent-adolescent storm and stress. *Journal of Adolescent Research*, 1, 15-31.

MORAN, P.B., ve ECKENRODE, J. (1991). Gender differences in the costs and benefits of peer relations during adolescence. *Journal of Adolescence Reseac*, 6, 369-409.

MORRİSEY, M., Kathleen; WERNER-WİLSON, J., Ronald.(2005). *The Relationship*

Between Out Of School Activities And Positive Oulth Development: An Investigation Of The Influences Of Communities And Family. Adolescence, 40(157), 67-85.

MUSSEN, H., Paul; CONGER, J., John; KAGAN, Jerome; HUSTEN, C.,

Aletha.(1990). Child Development And Personality. Harper Collins Publishers, New York.

MUTLU, B (2008). “İstanbul Ortaöğretim Okullarında Okul Kültürü Ve Öğretmenlerin

Örgütsel Sosyalleşmeleri”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi.

NANCY, E., Hill;DOMİNİ,Castellino; LANSFORD, Jennifer; NOWLİN, Patric;

KENNETH, A., Dodge; BATES, John; GFEGORY, S., Pettit.(2004). Parent Academic Involment As Related To School Behavior, Achievement And Aspirations: Demographic Variations A Cross Adolescence. Child Development, 75(5), 1491-1509.

NAVARO, Leyla (1989). Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitime Etkileri. 6. Ya-pa

Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

NİRUN, N.(1994). Sistematik sosyoloji yönünde aile ve kültür. Ankara: Atatürk Kültür, Dil

ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

OFFER, D. , Schonert-Reich, K. A. (1992). Debunking the myths of adolescence: Findings

from recent research. Journal of American Academy Child and Adolescent Psychiatry, 31, 1003-1014.

OSKAY, G. (1981), “Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Ergen Çatışması” Yayınlanmamış

Doktora Tezi, Ankara. Hacettepe Üniversitesi, SosyalBilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖZCAN, H. (1996), “İlkokul öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne baba

tutumları arasındaki ilişkiler” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGÜROĞLU, Mine.(1991). Adölesans Döneminde Benlik İmajı. İstanbul Üniversitesi

İstanbul Tıp Fakültesi, Bilim Uzmanlığı Tezi, İstanbul.

ÖZTÜRK, H. E. (1999). "Çocuğun Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi", Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Doktora Tezi.

PATTERSON, G. R. ve BANK, L. (1989). Some amplifying mechanisms for pathologic process in family. In M. R. Gunnar and E. Thelen (Eds.), *Minnesota Symposia on Child Psychology*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

PONCELET, Paulette.(2004). Restructuring Schools In Cleveland For The Social, Emotional And Intellectual Development Of Early Adolescents. *Journal Of Educational For Students Placed At Risk*, 9(2), 81-96.

RİLEY, S. (1990). A strategic family systems approach to art therapy with individuals, *The American Journal of Art Therapy*. Feb, vol.28

SABATALLİ, R. ve BARTLE, S. (1995). Survey approaches to the assessment of family functioning: Conceptual, operational and analytical issues, *Journal of Marriage and Family*. Vol. 57.

SARAÇOĞLU, Y. 2000. Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 109 s., Samsun.

SİLK, S., Jennifer; STEINBERG, Laurence; MORRIS, S., Amanda.(2003). Adolescents Emonotion Regulation İn Daily Life: Links To Depressive Symptoms And Problem Behavior. *Child Development*, 74(6), 1869-1880.

SPEAR, J. Hila; KURBAK, Pamela. (2004). Autonomy And Adolescence:A Concept Analsis. *Public Health Nursing*, 21 (2), 144_152

SUSMAN, J., Elizabeth; ROGOL, Alan.(2004). *Handbook Of Adolescent Psychology Secnd Edition*. Kerner, M., Richard; Stinberg, Laurence (Ed.). John Wiley&Sons, Inc, Hoboken New Jersey

TÜRNÜKLÜ, Abbas ve Şahin, İdris. (2004), "13-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Çatışma Çözme

Stratejilerinin İncelenmesi”, Türk Psikoloji Yazıları, 7 (13):45-61.

UÇAL, E. (2006). Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YAVUZER, Hâluk (1981), Psiko- Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu, İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 2798, İstanbul.

YAZICI, S.ve ERTEM, Ü. (2006). Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon,

Aile ve Toplum Dergisi, Yıl: 8 Cilt:3 Sayı:9.

Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. Çocuk ve

Ergen Ruh Sağlığı Dergisi, 7(3), 160-172.

Diğer Yayınlar

Fenell, D. & Weinhold, B.(1989). *Counseling Families*. Colorado: Love Pub.Com

RUFFİN, N. (2009). Adolescent Growthand Development, Virginia Tech, 350- 850,

<http://pubs.Ext.vt.edu/350/350-850/350-850.html>, (8.12.2011).



EKLER

EK 1: AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: İlişikte aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. **Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür.** Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (*Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum*)

Her cümle için yanlarında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. **Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz.** Mümkün olduğu kadar **çabuk ve samimi cevaplar** veriniz. **Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz.** Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2. Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3. Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	()	()	()	()
4. Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()
5. Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	()	()	()	()
6. Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	()	()	()	()
7. Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	()	()	()	()
8. Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	()	()	()	()
9. Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
10. Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	()	()	()	()
11. Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	()	()	()	()
12. Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uyguluyoruz.	()	()	()	()
13. Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	()	()	()	()
14. Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	()	()	()	()
15. Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	()	()	()	()
16. Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	()	()	()	()
17. Evde herkes başına buyruktur.	()	()	()	()
18. Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	()	()	()	()
19. Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	()	()	()	()
20. Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	()	()	()	()
21. Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	()	()	()	()

22. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	()	()	()	()
23. Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	()	()	()	()
24. Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	()	()	()	()
25. Bizim ailede herkes kendini düşünür.	()	()	()	()
26. Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	()	()	()	()
27. Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	()	()	()	()
28. Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	()	()	()	()
29. Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	()	()	()	()
30. Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	()	()	()	()
31. Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
32. Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	()	()	()	()
33. Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	()	()	()	()
34. Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	()	()	()	()
35. Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	()	()	()	()
36. Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	()	()	()	()
37. Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ilgi gösteririz.	()	()	()	()
38. Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	()	()	()	()
39. Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	()	()	()	()
40. Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	()	()	()	()
41. Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	()	()	()	()
42. Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	()	()	()	()
43. Evde birbirimize karşı açık sözlüyüz.	()	()	()	()
44. Ailemizde hiçbir kural yoktur.	()	()	()	()
45. Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	()	()	()	()
46. Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	()	()	()	()
47. Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	()	()	()	()
47. Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	()	()	()	()
49. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	()	()	()	()
	()	()	()	()
50. Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	()	()	()	()
51. Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
52. Sinirlenince birbirimize küseriz.	()	()	()	()
53. Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	()	()	()	()

54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	()	()	()	()
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	()	()	()	()
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	()	()	()	()
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	()	()	()	()
58.İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	()	()	()	()
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	()	()	()	()
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	()	()	()	()



ÖZGEÇMİŞ

Dila HOTLAR 24 Eylül 1988 tarihinde Adana’da dünyaya gelmiştir. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Adana’da bitirmiş olup lisans eğitimini de Çukurova Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde tamamlamıştır. Lisans eğitimini bitirdikten sonra Okul Psikolojik Danışmanı olarak çalışmaya başlamıştır. Bu görevine Gaziosmanpaşa Ortaokulunda devam etmektedir.

